

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут педагогіки і психології
Кафедра дошкільної і початкової освіти

Касьяненко Тетяна Василівна

**МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА МЕТОДИЧНОЮ СИСТЕМОЮ
КАРЛА ОРФА**

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник

_____ Л.В. Пушкар,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної
і початкової освіти

«___» _____ 2021 року

Виконавець _____ Т.В. Касьяненко

«___» _____ 2021 року

Суми 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	6
1.1. Музично-естетичне виховання дітей дошкільного віку як предмет наукового дослідження.....	6
1.2. Особливості музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку	20
1.3.Методична система К. Орфа в музично-естетичному вихованні дітей середнього дошкільного віку	29
Висновки до розділу 1	37
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ КАРЛА ОРФА В МУЗИЧНО- ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	40
2.1. Критеріально-рівневе оцінювання музично-естетичної вихованості дітей середнього дошкільного віку	40
2.2. Застосування методичної системи Карла Орфа в музично- естетичному вихованні дітей середнього дошкільного віку	51
2.3. Порівняльний аналіз результатів експериментального дослідження.	61
Висновки до розділу 2	64
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	82

ВСТУП

Актуальність теми. Дошкільний період є винятково цінним і визначальним у процесі особистісного зростання, бо створює підґрунтя для гармонійного та цілісного розвитку дитини з урахуванням її індивідуальних задатків, нахилів, здібностей. Відповідно, актуальним завданням дошкільної освіти є виховання художньо-естетичних засад особистості дитини, через відкриття їй світу мистецтва, зокрема музичного.

Доцільність звернення до обраної проблеми підтверджується положеннями законів України «Про освіту»(2017 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку» (2020 р.), Концепції «Нова українська школа (2016 р.), «Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нової редакції» (2021 р.), програмами розвитку дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні основи музичного і, зокрема, музично-естетичного виховання дітей розроблялися вітчизняними (С. Акішев, В. Верховинець, О. Кульчицька, В. Кукловська, Т. Науменко, І. Рудченко та ін.) і зарубіжними (Р. Акбарова, К. Орф, Р. Плавник, Ф. Фребель та інші) педагогами і науковцями. Питання впливу музики на формування духовної культури особистості розглядалися в дослідженнях Л. Божович, Л. Виготського, А. Готсдінера, Б. Теплова та ін.

Низка психолого-педагогічних праць таких вчених як Н. Ветлугіна, Е. Вільчковський, О. Горшкова, А. Зіміна, О. Кенеман, С. Науменко, М. Палавандішвілі, С. Руднева, К. Тарасова та ін. присвячена різним аспектам проблеми музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку (музично-ритмічному вихованню, розвитку музикальності, музичних здібностей).

Актуальність означеної проблеми, її значимість для педагогічної теорії та практики, потреба у подальшій розробці проблеми використання методики Карла Орфау дошкільній освіті, зумовили вибір теми магістерської роботи:

«Музично-естетичне виховання дітей середнього дошкільного віку за методичною системою Карла Орфа».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання методичної системи Карла Орфа в музично-естетичному вихованні дітей середнього дошкільного віку.

Згідно з метою було визначено такі *завдання дослідження*:

1. Визначити теоретичні основи музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку.
2. Схарактеризувати основні положення методичної системи Карла Орфа щодо музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку.
3. Здійснити критеріально-рівневе оцінювання музично-естетичної вихованості дітей середнього дошкільного віку
4. Експериментально перевірити ефективність використання методичної системи Карла Орфа в музично-естетичному вихованні дітей середнього дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку.

Предмет дослідження – музично-естетичне виховання дітей середнього дошкільного віку за методичною системою Карла Орфа.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз нормативних документів, психолого-педагогічних та мистецькознавчих джерел з проблеми дослідження, абстрагування, систематизація, узагальнення, порівняння (для визначення теоретичних основ музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку); *емпіричні* – методи опитування (бесіда, анкетування), педагогічний експеримент; *методи математичної статистики* – методи математичної статистики (для опрацювання експериментальних даних та відображення їх у табличних формах).

Наукова новизна одержаних результатів: з'ясовано теоретичні основи музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку; схарактеризовано

основні положення методичної системи Карла Орфа в музично-естетичному вихованні дітей середнього дошкільного віку; уточнено критерії та показники музично-естетичної вихованості дітей середнього дошкільного віку; експериментально перевірено ефективність використання методичної системи Карла Орфа в музично-естетичному вихованні дітей у закладах дошкільної освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні в Охтирський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) «Орлятко» Охтирської міської ради Сумської області методичної системи Карла Орфа для музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку. Матеріали, теоретичні положення та отримані результати дослідження можуть бути використані методистами, музичними керівниками та вихователями закладів дошкільної освіти, студентами педагогічних вузів, які навчаються за спеціальністю 0012 Дошкільна освіта.

Апробація результатів та публікації. Результати магістерської роботи апробовано на конференціях: 1) VI Всеукраїнська науково-практична конференція для студентів, магістрантів та молодих науковців «Дошкільна освіта: від традицій до інновацій» (м. Суми, СумДПУ імені А. С. Макаренка, 27.11.2020 р.); 2) IV Всеукраїнська науково-практична конференція для студентів, магістрантів та молодих науковців «Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи» (м. Суми, СумДПУ імені А. С. Макаренка, 28.04.2021р.). Основні положення роботи висвітлено у двох публікаціях [51; 52].

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 80 сторінок, з них основного тексту 67 сторінок. У списку 121 використане джерело.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Музично-естетичне виховання дітей дошкільного віку як предмет наукового дослідження

Необхідність естетичного виховання дітей дошкільного віку ні в кого не викликає сумнівів, адже основи естетичної свідомості, естетичної культури, естетичне ставлення до навколишнього світу закладаються в ранньому дитинстві, що підтверджує вагомість використання цього сенситивного періоду для естетичного виховання особистості. Проблема музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку є важливою на сучасному етапі розвитку суспільства, коли на зламі епох відбуваються помітні зміни у сфері духовного життя: перевага матеріального над духовним, переорієнтація морально-ціннісних відносин у суспільстві. Важливі завдання естетичного виховання повинні вирішуватися в закладах дошкільної освіти, особливо з середнього дошкільного віку, коли інтенсивно відбувається формування і розвиток естетичних почуттів.

Сучасна вітчизняна система музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку відображена в «Концепції дошкільного виховання в Україні», у Законі України «Про дошкільну освіту», у «Базовому компоненті дошкільної освіти», у програмах виховання дітей дошкільного віку «Малятко», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Українське довкілля», в програмах «Створення умов природного розвитку дітей у системі дошкільного виховання», «Ладки» тощо.

Проблема музично-естетичного виховання привертала й продовжує привертати увагу філософів, соціологів, психологів, педагогів. Значний внесок у розвиток теорії і практики естетичного виховання особистості зробили М. Бахтіна, О. Васюкова, Н. Гончаренко, В. Куліна, В. Максимова, Н. Шляхова. За останній час зросла кількість науково-публіцистичних праць,

статей з проблем формування естетичного інтересу дітей дошкільного віку (К. Габриловець, Н. Ветлугіна, В. Лабунська, І. Кьон, Г. Прихожан, Л. Пилипенко).

У створенні системи музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку сучасними науковцями були використані дослідження Л. Виготського, О. Леонтьєва, В. Теплова, О. Запорожця, у працях яких обґрунтовано психологічні основи музично-естетичного виховання [47; 59]. Останнім часом увага науковців прикута до питань, пов'язаних із модернізацією питання музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку. Особливу увагу науковці Л. Аристова, Л. Венгер, Н. Сакуліна, А. Зіміна звертають на дослідження ігрових підходів, зокрема практики використання музичних ігор з опорою на основні ідеї Е. Жака-Далькроза, К. Орфа, Б. Штраус у музично-естетичному вихованні дітей. Створені ними методики мають великий вплив на розвиток теорії і практики виховання дітей дошкільного віку.

Зміст програм дошкільної освіти в останні роки спрямовано на переорієнтацію навчання з прагматичної на духовно-творчу діяльність, пов'язану з естетичним сприйманням, естетичним міркуванням, естетичним спогляданням.

Досліджуючи сутність основного поняття «музично-естетичне виховання», ми дійшли висновку, що існують різні погляди науковців як на «естетичне», так і «музичне» виховання. Слово «естетика» грецького походження, це наука, що вивчає прекрасне в дійсності, особливості естетичного освоєння людиною світу і загальні принципи творчості за законами краси, в тому числі і закони розвитку мистецтва як особливої форми естетичного відображення дійсності [101].

У словнику з естетики (під ред. М. Овсяннікова), *естетичне виховання* визначається, як формування в особистості здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності; цілеспрямована система дієвого формування людини, здатної з позицій естетичного ідеалу сприймати, оцінювати естетичне в житті, природі та

мистецтві, створювати «другу природу»[57].

За дослідженням В. Андрющенка, під естетичним вихованням розуміють організований і цілеспрямований процес формування у дітей здатності сприймати, правильно розуміти, цінувати й створювати прекрасне й величне у житті та мистецтві. Музика, співи мають для дітей безпосереднє морально-виховне значення, бо в результаті переживання виникають високі патріотичні, моральні, естетичні, ліричні почуття, які об'єднують і згуртовують дітей в єдиному піднесенні [1].

Науковець В. Шацька пропонує розглядати естетичне виховання як сукупність послідовних, взаємопов'язаних впливів на дітей під керівництвом вчителя, як засобами мистецтва, так і самого життя, спрямованих на всебічний естетичний розвиток дітей, який сприяє формуванню естетичних почуттів, художніх смаків і поглядів, відповідно до завдань виховання [84].

Науковець В. Розумний розглядає естетичне виховання як процес вироблення в дитини естетичних почуттів, смаків та ідеалів, а також творчих якостей [92, с.114]. Як систему впливів, спрямованих на вироблення та вдосконалення в людини здатності сприймати, тонко відчувати, цінувати і прагнути переробити навколишній світ за законами прекрасного розглядає естетичне виховання І. Гончаров [25, с. 40].

Великий педагог В. Сухомлинський писав, що краса – це могутній засіб виховання чутливості душі; це вершина, з якої дитина може побачити те, чого без розуміння і почуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не побачить. «Краса – це яскраве світло, що осяває світ. При цьому світлі тобі відкривається істина, правда, добро; осяяний цим світлом, ти стаєш відданим і непримиренним. Краса вчить розпізнавати зло і боротися з ним. Я б назвав красу гімнастикою душі - вона виправляє наш дух, нашу совість, наші почуття і переконання. Краса – це дзеркало, в якому ти бачиш сам себе і завдяки йому так чи інакше ставишся сам до себе» [33].

Отже, під поняттям «естетичне виховання» ми розуміємо безперервний процес формування естетичного ставлення до дійсності, що відбувається впродовж життя людини.

Естетичне виховання неможливо здійснити без засвоєння дітьми системи цінностей, що виробило людство. *Основою естетичного виховання* особистості науковці вважають процес, в результаті якого особистість не тільки сприймає, пізнає і аналізує цінності культури, а й виражає власне ставлення до них в процесі діяльності [81]. Як зазначали у своїх дослідженнях науковці В. Вернадський, Л. Гумільова, Л. Михайлова, П. Рубцов, Т. Шмига, пізнати цінності можливо тільки через *мистецтво*, яке сприяє розвитку таких психічних властивостей як настрої, уява, увага, інтуїція, емоції. «Мистецтво є людська діяльність, яка складається з того, що одна людина свідомо певними зовнішніми знаками передає іншим свої почуття, а інші люди» заражаються» цими почуттями і переживають їх», – зазначено у дослідженні науковця О. Рудницької [97, с.67].

У створенні системи естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами мистецтва сучасними науковцями були використані дослідження психологів Б. Ананьєва, Л. Виготського, О. Запорожця, О. Леонтьєва, В. Теплова. Так, Л. Виготський виділяє мистецтво як найважливіше осереддя всіх біологічних і соціальних процесів особистості в суспільстві, спосіб зрівноваження людини зі світом у найбільш критичні і відповідальні моменти життя [80].

Мистецтво, в усіх різновидах відіграє особливу роль на ранньому етапі виховання дитини, оскільки вона в дошкільному віці робить перші кроки в пізнанні та сприйманні навколишнього світу. І саме такому виду мистецтва, як музика, надається пріоритет у залученні дитини до світу прекрасного в закладах дошкільної освіти. Музика як вид мистецтва лежить в основі естетичного розвитку дітей будь-якого віку, що визначається її специфікою, емоційно-образним характером сприйняття, специфікою вікових особливостей, зокрема у використанні форм і засобів впливу [58].

Музичне мистецтво, як невід’ємна складова людської діяльності та формування духовної культури особистості, займає особливе місце серед інших видів мистецтва передусім завдяки незвичності, унікальності та високому ступеню інтегрованості. Засади уявлень про значення музики в релігійному, етичному, естетичному, емоційному, інтелектуальному, патріотичному вихованні були закладені й розвинені Конфуцієм, Сократом, Платоном, Аристотелем, Піфагором, Я. Коменським, Ж.-Жак Руссо, Г. Сковородою, Й. Песталоцці, К. Ушинським, М. Лисенком, М. Леонтовичем, Е. Жак-Далькромом, Б. Асафєвим, З. Кодаєм, К. Орфом, В. Сухомлинським, Д. Кабалевським та іншими. Як зазначав Д. Кабалевський «Музика завжди щось виражає, завжди передає певні людські почуття, завжди змальовує певний характер та сповнена певним настроєм [50, с. 54].

Виховне значення музики дуже вагоме, так як вона не тільки сприяє цілісному розвитку дитини, а й має велику силу емоційного впливу: впливає на її почуття, розвиває художньо-естетичний смак, допомагає пізнати і зрозуміти навколишній світ, формує у дошкільника ставлення до оточуючого середовища.

Отже, музичне виховання – цілеспрямоване формування особистості дитини шляхом музичного мистецтва – формування здібностей, інтересу, потреби, естетичного відношення до музики. Музика, як і інші види мистецтва, сприяє розвитку пізнавальної активності дітей, адже у мистецтві закладено великий пізнавальний потенціал. Тому воно часто взаємодіє з основами наук, полегшує процес пізнання, виконує функції ілюстрації, демонстрації, допомагає розвивати абстракцію, мислення, мову, пам’ять[68].

Відомий педагог В. Сухомлинський, говорячи про розвиток естетичних почуттів засобами музики писав: «Одне з важливих завдань вихователя полягає в тому, щоб, образно кажучи, дати в руки кожній дитині скрипку, щоб кожен відчував, як народжується музика» [104]. Виховне значення музики тим сильніше, чим краще у вихованців розвинутий музичний слух, художні потреби до музичних творів, чим частіше вони залучаються до виконавчої

діяльності. Мабуть, з цією метою в Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку вперше було означено лінії емоційно-ціннісного та креативного розвитку [6]. Їх введено з огляду на виняткову значущість для становлення у дошкільника його емоційної сприйнятливості, творчої уяви. Тому головними завданнями, котрі повинен ставити перед собою музичний керівник закладу дошкільної освіти на заняттях, визначено: допомогти дітям увійти у світ музики, відчуті і пережити її чуттєво, сприяти практичному засвоєнню музичних знань і умінь, а значить, створити умови для музично-естетичного виховання дітей [6].

Прагнення педагогів підкорити музику і поставити її в центр музично-естетичного виховання дітей можна прослідити в працях науковців, які досліджували виховний потенціал музики: О. Критська, О. Лобова, О. Рудницька, Г. Сергєєва, В. Сухомлинський.

Неодноразово В. Сухомлинський наголошував щодо унікальності та незамінності музики як виховного засобу «який має надати емоційного та естетичного забарвлення всьому духовному життю людини. Пізнання світу почуттів не можливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати її й діставати від неї насолоду. Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури»[104].

Великий композитор К. Стеценко вважав, що музика – «один з найвагоміших засобів естетичного виховання дітей, бо вона, як ніщо інше, здатна ушляхетнити людину, розвинути в ній благородні поривання, вплинути на психіку і настрої»[54,с.63]. Одним із головних завдань музичного виховання дітей науковець вважав збудження в них «бажання краси, яка полягає у великій скарбниці української народної творчості»

Термін «музично-естетичне виховання» є предметом вивчення таких науковців як О. Белікова, Р. Савченко, Т. Танько, О. Лобова, Н. Мурована, Л. Хоружа, Л. Сизова, М. Чернявська та російські вчені Н. Ветлугіна,

О. Гогоберідзе, О. Кенеман, Л. Комісарова, О. Радинова, який вони трактують по різному.

У великому тлумачному словнику «музичне виховання» трактується як сфера естетичного виховання; прилучення особистості до музичної культури [14]. Музичне виховання – це галузь естетичного виховання; організований педагогічний процес, спрямований на виховання музичної культури, розвиток музичних здібностей дітей з метою становлення творчої особистості дитини [65]. Музичне виховання – процес розвитку музичної культури, музичних здібностей людини, його емоційного сприйняття музики, глибокого розуміння її змісту [22].

Часто науковці Л. Масол, О. Михайличенко, ототожнюють музичне і музично-естетичне виховання, розуміючи під останнім «процес духовно-естетичного збагачення особистості шляхом залучення до цінностей музичного мистецтва у соціокультурному просторі» [64]; «музично-естетичне виховання – це діалектична взаємодія інституцій створення, накопичення і збереження досвіду національного музичного мистецтва з процесами передачі цього досвіду із покоління в покоління у тісному суспільно-історичному та соціально-економічному зв'язках» [71]. Разом з тим, – це процес передачі та засвоєння особистістю емоційно-художніх образів українського, зарубіжного музичного і суміжного з ним мистецтв, які спроможні спонукати її до творчої діяльності і створення навколо себе життя, побудованого на кращих морально-етичних цінностях, що виробило людство» [73, с. 34].

З аналізу визначень можна зробити висновок, що сутність поняття «музично-естетичне виховання» у розумінні більшості науковців – це процес духовно-естетичного збагачення особистості, шляхом засвоєння нею емоційно-художніх образів музичного і суміжного з ним мистецтв, залучення до цінностей музичної культури, до суспільно-історичного досвіду музичної діяльності. Метою цього процесу більшість науковців вважає формування й розвиток естетичних понять, смаків, оцінок, почуттів, переживань, інтересів,

потреб, образного мислення, творчих здібностей засобами музичного мистецтва, а також в результаті музично-естетичної діяльності.

Виховання не є ізольованим процесом, а пов'язується із загальним розвитком дитини, здійснюється у контексті становлення цілісної особистості. Про невід'ємність виховної складової від процесу навчання музики свідчать ті виховні завдання, які передбачені державними стандартами. Серед них є такі: пізнання дітьми музичного мистецтва (а через нього – довкілля і самого себе); виховання культури естетичних почуттів, збагачення емоційно-естетичного досвіду; розвиток здібностей музичного виконавства і творчості [72].

У документі Міністерства освіти і науки сказано, що процес музично-естетичного виховання є комплексним, оскільки передбачає вирішення низки завдань:

– виховних: виховання емоційно-ціннісного ставлення до українського і світового музичного мистецтва (формування музично-естетичних почуттів, становлення потреби в спілкуванні з музичним мистецтвом, смакових установок і відношення до естетичних цінностей, що визначає спосіб життя дитини; творення прекрасного в мистецтві і житті);

– навчальних: формування усвідомленого ставлення до музики (формування музичних знань: знань музики – кращих зразків духовної, народної, класичної та сучасної музики та знань про музику – засоби музичної виразності, жанри, форми, стилі, особливості нотного письма; умінь самостійно застосовувати музичні знання у власній творчості; навичок музичного сприймання, виконавства і творчості в основних видах дитячої музичної діяльності);

– розвиваючих: розвиток діяльнісно-практичного відношення до музики (формування і розвиток навичок музично-слухової діяльності), становлення і розвиток музичних здібностей дітей, а також розвиток особистісних якостей в процесі педагогічно організованого спілкування дитини з музичним мистецтвом [49].

Як зазначає О. Радинова, навчання – це основний напрям музичного виховання дітей, що забезпечує ефективність розвитку музикальності, творчих здібностей, формування музичної культури [76]. Музичне навчання – це процес і результат засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок, необхідних для музичної діяльності. Виділяють загальне і спеціальне музичне навчання, що готує до професійної музичної діяльності (композиторської, виконавської, педагогічної, наукової).

Науковець О. Лобова, досліджуючи процес формування музичної культури, зазначає, що вже багато поколінь педагогів традиційно ототожнюють музичну освіту з музично-естетичним або музичним вихованням, що свідчить про невід’ємність виховної складової від процесу навчання музики. Під останнім у сучасній методиці розуміється «процес духовно-естетичного збагачення особистості шляхом залучення до цінностей музичного мистецтва у соціокультурному просторі» [61, с. 182].

Під музичним навчанням дошкільнят (в умовах закладу дошкільної освіти) мета якого – розкриття змісту елементарних відомостей про музику, способах музичної діяльності, мають на увазі «перші кроки» у цій галузі [67].

Під музичним розвитком дошкільників прийнято розуміти процес становлення *музичних здібностей* на основі природних задатків, формування творчої активності дитини від простих форм до більш складних [107]. В усій системі виховного процесу закладів дошкільної освіти важливе місце займає розвиток музично-ритмічних здібностей, так як є більш характерним для дітей середнього дошкільного віку. Сучасна дитина отримує з навколишнього світу безліч музичних вражень, у яких сама не здатна розібратися. Саме розвиток музично-ритмічних здібностей допоможе дітям зрозуміти музичні жанри, форми, ритми, тембри голосу і інструментів. Музично-ритмічні здібності – це здатність за допомогою рухів відчувати музику, емоційну виразність музичного ритму та точно його відтворювати [71].

Звичайно, процес музичного розвитку не здійснюється тільки впливом навчання і виховання. Науковці О. Апраксіна, Н. Ветлугіна, С. Миропольський, С. Науменко відмічають музичний розвиток, як психологічний процес, що викликаний внутрішніми закономірностями музичних переживань дітей і внутрішніми обставинами їх життя. Вони розглядають розвиток загальної музикальності дітей дошкільного віку як сукупності музичних здібностей сприйняття та правильного розуміння прекрасного, зазначаючи, що музика є не тільки мовою почуттів, але й засобом для «більш повного висловлювання ідей, переконань, понять розуму» [16].

На основі аналізу доробки педагогів і науковців з проблеми музично-естетичного виховання та, зважаючи на державні документи, нами зроблена спроба узагальнення завдань цього процесу, серед яких:

- виховання у дітей життєвої мистецької активності, спрямованості на сприйняття і творення прекрасного в мистецтві та житті;
- емоційно-ціннісного ставлення до світового і українського музичного мистецтва;
- розвиток загальної музикальності як сукупності музичних здібностей;
- прищеплення елементарних виконавських навичок (спів, музикування);
- формування навичок творчості в основних видах дитячої музичної діяльності [49].

Отже, потрібно виховати такі якості у дитини дошкільного віку, такі здібності, які дозволять особистості досягти успіху у музично-естетичній діяльності, а також націлюватимуть на сприйняття й творення прекрасного в мистецтві й житті.

Сучасні науковці А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик виділяють два види музичної діяльності:

1) залучення дітей до мистецтва музики (слухання класичної музики, заучування пісень і танців, навчання музично-ритмічним рухам, гра на музичних інструментах);

2) взаємозв'язок гри і художньої літератури (музичні ігри, змістом яких є літературні твори: ігри-драматизації, дитячі оперні вистави, хороводні ігри [1]).

Завданням вихователя і музичного керівника закладу дошкільної освіти є встановлення взаємозв'язку між цими видами діяльності, які сприяють зустрічі дітей з прекрасним, викликають у них естетичні почуття, формують інтереси та особистісні якості.

Як вказувала науковець І. Зайченко, зміст музично-естетичного виховання, шляхи та способи його реалізації у навчально-виховному процесі закладів дошкільної освіти визначаються загальновизнаними принципами [45].

На основі аналізу наукової думки, можна виокремити наступні важливі *принципи* освітнього процесу:

- систематичності, що припускає засвоєння дітьми понять у їх логічному зв'язку і наступності [62];
- природовідповідності, який передбачає об'єктивні зв'язки між наукою і практикою, теорією і практикою [113];
- принцип свідомості, що передбачає свідоме засвоєння знань і творчу активність дітей, а це в свою чергу має забезпечити позитивне ставлення до навчання [4];
- принцип активності, який має стимулювати дітей до самостійної діяльності, що спрямована на засвоєння індивідом суспільного досвіду, накопиченого людством, знань і засобів діяльності, а також в якості діяльності, що здійснюється шляхом вибору оптимальних шляхів досягнення мети пізнання [4, с.17].

Для повної реалізації нашого дослідження, необхідно зважувати на ще такі специфічні принципи:

- принцип єдності усіх компонентів музичної діяльності;
- принцип культурологічної спрямованості музичного навчання дітей дошкільного віку [43, с. 113];
- принцип комплексного впливу мистецтва і його взаємодія з основами наук;
- єдність емоційного і свідомого;
- зв'язку музичного навчання з життям;
- принцип позитивного ставлення до занять музики;
- принцип образності, художності (За Л. Школяр, Є. Абдуллінім) [119].

Переорієнтація музично-естетичного навчання й виховання в системі дошкільної освіти базується на сучасних принципах, які визначені науковцем І. Малашевською:

- комплементарно-інтеграційний – орієнтує на взаємодоповнення та органічне поєднання музично-освітніх та оздоровчих цілей і завдань;
- гуманістично-комунікативний – передбачає побудову педагогічного спілкування в процесі музичного навчання в курсі емоційної довіри та взаємоповаги, усвідомлення індивідуальної значущості кожної дитини незалежно від розвиненості її музичних здібностей та задатків;
- гедоністично-оптимістичний – спрямовує музичне навчання на створення умов для акумулювання у вихованців радісних емоційно-позитивних переживань та здійснення дітьми самостійно рефлексивних дій у русло позитиву та оптимізму;
- індивідуально-розвивальний – орієнтує музичне навчання на розвиток особистісних якостей дітей засобами залучення їх до спонтанно-музичного самовираження і творчої діяльності. Він створює підґрунтя для активізації особистісних якостей засобами музичної творчості та впливу музики [8].

Отже, реалізація визначених принципів сприятиме удосконаленню змісту, вибору оптимальних форм, методів і засобів музично-естетичного виховання.

Завдання музично-естетичного виховання полягає у вихованні в дитини бажання пізнавати, бачити красиве і естетичне у житті; формуванні естетичного смаку, естетичного сприйняття, естетичних почуттів; вмінні оцінювати твори мистецтва і висловлювати свою думку; вихованні естетичної поведінки; у розвитку творчості, а саме – вміння музикувати, співати, малювати, ліпити, читати вірші тощо. Вирішенню цих завдань сприяє ефективний підбір змісту.

Змістовий аспект музично-естетичного виховання конкретизується Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», Інструктивно-методичними рекомендаціями, де зазначено, що музика максимально має входити в усі види організованої та самостійної діяльності дошкільників, в ході яких діти мають закріплювати музичні здібності (емоційний відгук на музику, музичний слух і чуття ритму, музичну пам'ять, музичну уяву, музичне мислення); вокальні навички, музично-рухові, інструментальні (гра на музичних інструментах), музично-слухові (відчуття висоти звуків, підбір мелодії на слух). Зокрема, передбачається входження музики як компоненту художньо-естетичної лінії розвитку елементарних основ культури (потреби, переживання, ставлення, інтереси) до всіх чотирьох сфер життєдіяльності («Природа», «Культура», «Люди», «Я Сам») дитини-дошкільника на кожному віковому періоді [107].

Оновленню змісту і методики музично-естетичного виховання дітей у закладах дошкільної освіти присвячено праці сучасних науковців В. Ждан, О. Дронової, В. Захарової, С. Науменко, Л. Макаренко, О. Трусолової, В. Пабат та ін. До змісту музично-естетичного виховання науковці включають: формування *музично-естетичної свідомості* особистості, *музичні здібності* і навички *музично-творчої діяльності*. Змістом музично-естетичного виховання більшість науковців визначають «естетичне сприйняття, естетичні судження,

естетичні знання, естетична культура, естетичні ідеали, естетичні почуття, естетичні переживання, естетична насолода, естетичні смаки, естетична діяльність». У комплексі ці категорії розкривають сутність естетичного виховання, розширюють його палітру, являють собою його структуру.

До складу процесу музично-естетичного виховання входять такі компоненти:

- цільовий (дії та операції, що співвідносні з мотивами, цілями, потребами дітей);
- змістовий (організація музичної діяльності);
- операційно-діяльнісний (готовність до музичних дій).

С. Нечайвизначає, що основними компонентами музикальності в дошкільному віці є: музичний слух, чуття ритму, музичне мислення, музична пам'ять [78, с.70].

З аналізу наукових досліджень ми визначили основні напрямки музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку::

- музично-ритмічний розвиток, в основі якого лежить формування музично-ритмічних здібностей при комплексному використанні різнобічної музичної діяльності;
- ціннісно-орієнтаційне ставлення до музики (пробудження потреби виражати своє ставлення до музики, співу, грати на музичних інструментах; виконувати музично-творчі рухи).

На основі аналізу наукової літератури ми можемо зробити висновок, що музично-естетичне виховання дітей дошкільного віку це складний і тривалий процес, результатом якого є сформована у дітей готовність до музично-естетичного удосконалення навколишньої дійсності, виховання естетичного ставлення особистості до життя, до цінностей музичної культури, до суспільно-історичного досвіду музичної діяльності на всіх наступних вікових етапах, а також сформованість естетичних понять, смаків, оцінок, почуттів, переживань, інтересів, потреб, образного мислення, творчих здібностей

засобами музичного мистецтва, а також в результаті музично-естетичної діяльності.

1.2. Особливості музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку

Сила музичного мистецтва полягає у його впливі на почуття як дорослих, так і дітей, особливо дошкільного віку. Враження дитини від перших звуків музики часто залишаються на все життя. Тому використання музики як засобу виховання дітей є одним з найважливіших завдань у дошкільних закладах. На думку науковців І. Зязюна, О. Рудницької, Н. Ничкало, музично-естетичне виховання буде результативним тільки тоді, коли в організації і процесі його будуть враховані психолого-педагогічні особливості дітей кожного вікового періоду, а також їхні можливості сприйняття і розуміння прекрасного, як у навколишньому світі, так і у мистецтві [79].

Специфіка сучасного підходу до музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку полягає в тому, що воно має бути спрямованим на виховання такої особистості, яка здатна не тільки сприймати твори мистецтва, а готова до творчого спілкування з мистецтвом, відшукуванні головного спочатку в мистецтві, а потім, як зазначають науковці В. Мазепа, Н. Миропольська, О. Рудницька, і в навколишньому житті, у світі естетичних цінностей [39].

Психологічний та педагогічний супровід дітей середнього дошкільного віку визначають їхні вікові особливості, а саме:

У Програмі розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» О. Білан зазначає, що на п'ятому році життя вже усталеними і функціонально дієвими є такі «внутрішні інстанції» особистості, як образ її «Я», самооцінка, рівень домагань, особистісні очікування, тощо. Поява цих інстанцій діяльності й поведінки є свідченням диференціації й поведінки

внутрішнього та зовнішнього аспектів особистості дитини і розвитку в неї здатності діяти довільно. Серед зрушень у психічних процесах автор називає наступні показники й характеристики: виникнення у дитини первинних форм довільної уваги, що допомагає їй керувати своєю психічною діяльністю; сприймання предметів та явищ формується як самостійний процес; пам'ять набуває нових особливостей – стають більш довільними процеси запам'ятовування й відтворення; відносно самостійним процесом від сприймання й практичної дії стає мислення (залишаючись словесно-образним, поступово переходить до словесного); здійснюється перехід від діалогічного мовлення до пояснень, міркувань, внутрішнього мовлення; уява старших дошкільників набуває творчого характеру; емоції стають більш стриманішими; вольовий контроль власної поведінки стає тривалішим та стійкішим; провідною діяльністю залишається гра, але вона набуває більшої інтелектуальності, де більшу роль відіграють пізнавальні процеси [6,с.164;46, с. 66]. На нашу думку, розвитку цих психічних характеристик сприятиме використанню на заняттях у закладах дошкільної освіти музично-ритмічних ігор.

Дослідження сучасних науковців свідчать, що діти середнього дошкільного віку мають досить високий рівень естетичних почуттів. Характерною рисою цього віку є емоційна вразливість, відгук на прекрасне та незвичне. У цей період процеси збудження переважають над процесами гальмування, що пояснюється незавершеністю формування центральної нервової системи. Чим більше буде у дітей зустрічей з прекрасним, тим скоріше сформується гама індивідуальних естетичних переживань, що згодом виявиться в здатності співпереживати [79, с. 15].

У дітей середнього дошкільного віку досить невелика працездатність нервової системи. Тому слід підбирати завдання так, щоб дитина не стомлювалась і не відмовлялась від участі у виховному процесі. Значення музично-ритмічних рухів у музично-естетичному вихованні дітей середнього дошкільного віку важко переоцінити, адже ще у ранньому дитинстві діти

реагують на музику різного характеру і свої емоції передають через рух. Відомі вчені Т. Бабаджан, М. Щелованов, Н. Рубальська зазначали, що музично-ритмічне виховання дітей потрібно починати якомога раніше, адже «емоції під впливом музики створюють потребу у руховій активності, яка поступово набирає більш довільного характеру» [95]. Вимоги, закладені у Базовій програмі розвитку дітей дошкільного віку передбачають вміння дітей рухатися відповідно до характеру музики, емоційно передавати музичний образ, змінювати рухи згідно зі зміною частин музичного твору, його темпу, регістру, динаміки [6].

З дітьми середнього дошкільного віку рекомендується розучувати прості музично-ритмічні рухи – погойдування з боку в бік під музику спокійного характеру, стрибки під веселу музику, переміщення ніжок при зміні характеру музики. Це пояснюється психологічними особливостями дітей середнього дошкільного віку, адже пам'ять у них ще короткотривала, увага нестійка, а інтерес до музики при невеликій кількості рухів може зникнути взагалі.

Завдання вихователя – навчити дітей бачити, розуміти, відчувати прекрасне. Важливо підбирати такі музичні твори та форми роботи над ними, що будуть зрозумілими для дітей. Вихователю і музичному керівнику треба серйозно ставитися до вибору музичного матеріалу (пісні, танцю, маршу), який повинен бути доступним, цікавим і зрозумілим дітям раннього дошкільного віку, таким, що виховує естетичний смак і приносить дітям задоволення. З цією метою для дітей краще використовувати танцювальний і маршовий жанри, пов'язуючи їх з рухами, які психологічно розвантажують дитину, розвивають вміння поводитися в колективі, спонукають до ранніх проявів творчості.

Пластичність нервової системи дітей середнього дошкільного віку є передумовою їх високої емоційної активності, розвитку інтересу до різних видів діяльності, тому науковці Я. Кушка, Л. Михайлова радять добирати найефективніші методи роботи з дітьми на заняттях і в їх самостійній художній діяльності, враховуючи вікові особливості дітей [58; 72]. Найбільш

ефективними у цей період є проведення різних видів музично-дидактичних ігор. Дитина середнього дошкільного віку здатна розуміти сюжет і зміст гри, самостійно розвивати ігровий задум, виконувати різні ролі, які пов'язані з життєвим досвідом. Крім того, вибирає під керівництвом вихователя відповідно до ролі мовні засоби та атрибути, проявляє навички соціальної поведінки під час виконання певних ролей, дотримує правил рольової поведінки та правил спільної гри. Близькими для сприймання будуть музичні твори, які втілюють образи природи. Дітям зрозуміла така музика, вони з легкістю малюють картини природи в уяві.

Суттєві зміни відбуваються у цьому віці в ігровій взаємодії, в якій істотне місце починає займати спільне обговорення правил гри. Діти починають контролювати дії одне одного, вказувати, як себе треба поводитись тому чи іншому персонажу. Ускладнюється ігровий простір, ігрові дії стають різноманітними, а поза грою спілкування дітей стає менш ситуативним. Вони охоче розповідають про те, що з ними сталося – де були, що бачили; уважно слухають одне одного, емоційно співпереживають розповідям друзів.

Так як діти середнього дошкільного віку вже володіють певним музичним досвідом, можуть самостійно використовувати вміння, отримані на заняттях, науковець Т. Поніманська пропонує «розвивати експериментування, самостійний пошук відповідей на різноманітні питання, вчити усвідомлювати свою роль у суспільстві» [87, с. 40]. Діти цього віку роблять спроби самостійно діяти у різних ситуаціях, співвідносять свої бажання з можливостями, усвідомлюють, чого вони прагнуть.

У Програмі «Дитина» зазначається, що провідною потребою дітей середнього дошкільного віку є спілкування за типом «милування красою», що полягає в залученні усіх аналізаторів, актуалізацію сенсорної та емоційної сфер особистості. Серед особливостей віку зазначено: ситуативно-особистісне спілкування з дорослими; прояв довільності всіх психічних процесів; перехід у спілкування з однолітками від ситуативно-ділової до позаситуативно-ділової форми; прояв творчої активності у всіх видах діяльності; розвиток фантазії;

статева самоідентифікація [89,с.43]. Провідною діяльністю, як визначено у програмі «Я у Світі» є сюжетно-рольова гра, у якій дитина проявляє свою здатність до проживання, наслідування, імпровізації, милування, оживлення [6, с.32]. .

Ефективність музично-естетичного виховання, як доведено науковими дослідженнями (Г. Асмолов, Н. Кузьміна, А. Маркова, С. Мельничук, О. Михайличенко, П. Якобсон, В. Яконюк), визначається мотивами та сукупністю актуальних потреб. Розвиток культурних потреб розвивається не стихійно, а являє собою цілеспрямований, спланований і послідовний процес. Одним з головних принципів цієї теорії, вважає С. Мельничук, є створення такого мистецтва, яке надихало б на залучення дітей до пізнання справжніх естетичних цінностей, які виробило людство; накопичення і збереження досвіду національного музичного мистецтва та передачу його із покоління в покоління, тобто формувати «потребу сприймати красу і творити за її законами» [66]. Науковець радить при підборі творів для дітей керуватися такими вимогами:

- будь-яке ознайомлення з творами мистецтва слід починати з чуттєвого сприйняття, із всебічного пробудження емоційної сфери дитини;
- враховувати зв'язок змісту цих творів з життєвим досвідом дітей, і, відштовхуючись від цього, переходити до емоційно-логічного пізнання;
- підбирати для дітей такі твори мистецтва, які до певної міри відображають їх ігровий, трудовий, художній та життєвий досвід;
- враховувати при цьому, що дітей приваблює в творах мистецтва перш за все те, що імпонує їх власній життєвій активності (різні види діяльності, спілкування, мотиви тощо);
- відбирати для виховної роботи дійсно високохудожні твори мистецтва, які можуть сприйматися дітьми певної вікової групи [66].

Дитина середнього дошкільного віку легко «заражається емоціями» та «входить в образ». Музику справедливо називають *мовою почуттів*. Звучання

музики має емоційний характер, викликає музичні переживання, всебічно впливає на волю, мислення, почуття, без яких сприйняття музичного мистецтва є неможливим. Від того, які естетичні цінності, судження, почуття, смаки, потреби будуть сформовані у ранньому віці дитини, багато в чому залежатиме подальший розвиток особистості. Діти середнього дошкільного віку часто активно і емоційно реагують на музику, не усвідомлюючи її зміст, сприймаючи, як зазначає Б. Теплов, «цілісно, як єдиний музичний образ, не виокремлюють певні засоби виразності і не вміють визначати їх роль у створенні музичного образу» [25].

У них переважає радісне, оптимістичне самопочуття, дитина виявляє чутливість до міміки, жестів, інтонації голосу. Елементи музично-естетичної свідомості, які проявляються у дітей середнього дошкільного віку, носять орієнтовний характер і за змістом не відповідають тим ідеалам, поглядам, які властиві дорослій людині [6].

В організації педагогічного процесу, як зазначається у програмі «Я у Світі», потрібно забезпечити набуття базових знань із теорії та історії мистецтва у різних видах діяльності [6]. Діти середнього дошкільного віку як зазначають науковці А. Богуш, Н. Гавриш, здатні до музичної діяльності, яка виступає у різних формах. Музична діяльність дітей дошкільного віку – це різні способи й засоби пізнання дітьми музичного мистецтва (а через нього – докільля й самого себе), за допомогою яких здійснюється музичний і загальний розвиток [10]. Центральне місце у музичній діяльності займає слухання-сприймання музичного твору, яке буде успішним тільки за сприяння вихователя, його вміння надати зразок креативної поведінки в ставленні до краси.

На думку С. Анічкина, здатність до естетичногосприйняттясвіту доступна вже з раннього віку; її розвиток і вдосконалення досягається за допомогою емоцій, почуттів, переживань. Повноцінні естетичні почуття не виникають одразу. Емоційний відгук – перша сходинка в складному процесі їх становлення [2,с. 35].

Сприймання музичного твору складається з таких процесів, як слухання, уявлення, усвідомлення прослуханого та розуміння. У сприйманні музичного твору беруть участь слуховий і зоровий аналізатори. Науковець Н. Ветлугіна відзначає: «Здатність сприймати музику виявляється в емоційній чутливості до неї, в розрізненні характеру, окремих виражальних засобів, форми музичного твору [16, с.40].

Людина, яка уважно слухає музичний твір, не залишається байдужою, під впливом прослуханого в неї виникають певні настрої, почуття. Слухання – це складний процес перцептивної діяльності дитини. Дитина сприймає гру педагога на музичному інструменті, співи, звучання звуків, театральні вистави тощо. Як відзначає Б. Теплов, музика – емоційне пізнання. Цим підкреслюється не тільки емоційність, а й пізнавальна функція музичного сприймання, яка не вичерпується емоціями. Якщо слухач емоційно реагує на музичний твір, але не помічає змін у мелодії, ритмі, динаміці, то його сприймання – поверхове [108, с. 64]. Процес *сприйняття* музики тим сильніший, чим більше у творі виразних засобів, чим правдивіше розкриває митець події, зображені у творі. Сприйняття музики являє собою єдність емоційного та свідомого, почуттів і мислення.

Діти середнього дошкільного віку по-різному сприймають музику: одні діти реагують емоційним вигуком на музику, другі – руховими реакціями на неї, треті – серйозно цікавляться виконавчою музичною діяльністю, у четвертих спостерігається органічне поєднання усіх цих здібностей.

Думки вчених щодо впливу виразних засобів музики на дитину збігаються в тому, що саме музика вимагає від того хто сприймає, емоційної чутливості, творчої ініціативи, спостережливості. У процесі сприйняття у дітей формуються естетичні потреби саме того музичного твору, який органічно пов'язаний з життям дитини та має на неї емоційно-чуттєвий вплив. Естетичне почуття, яке виникає при сприйманні або виконанні музики, є ознакою формування музичного смаку. Музичний смак формується в музичній діяльності: при сприйманні, виконанні, оцінці музики.

Вікові особливості сприймання музики дітьми середнього дошкільного віку визначаються перш за все обмеженістю життєвого і музичного досвіду. Їм властивий сенсомоторний характер сприймання. Діти із задоволенням слухають веселу, моторну музику, особливо реагують на дзвінку і мелодійну або ритмічну, яка відповідає їхньому досвіду і потребі в активному вираженні. Проте вони із утрудненням співвідносять музичний образ із життєвими явищами, погано орієнтуються в засобах музичної виразності. Тому науковці, Н. Гавриш, Л. Масол, І. Зязюн, Г. Шевченко радять використовувати синтез мистецтв (музика, поезія, зображувальне мистецтво) на музичних заняттях; включення слухання музики до інших видів музичної діяльності дітей (співу, гри на музичних інструментах, музично-ритмічної діяльності). За висновками вчених, у дітей середнього дошкільного віку наявна тенденція до синтезу мистецтв, що визначається зв'язком кожного з них із реальним життєвим досвідом дітей та наявністю єдиного художнього образу[48].

Як зазначається у програмах для дітей дошкільного віку, діти середнього дошкільного віку

- здатні захоплюватися музикою та її красою та виражальними засобами;
- співають без напруження, спокійно; з інструментальним супроводом та без нього;
- ритмічно рухаються під музику, узгоджуючи рухи із динамікою, характером, темпом твору; змінюють рухи під час танців або хороводів;
- грають на музичних інструментах; добирають та створюють мелодії з допомогою вихователя;
- драматизують музичні твори українських народних пісень та ігор.

Наступним видом музичної діяльності є музичне виконавство, яке проявляється у музично-ритмічних рухах, гри на музичних інструментах, співі.

Дітям середнього дошкільного віку властива достатньо розвинена координація рухів, що дає змогу самовиразитися у танці, музично-рухових

вправах. У дітей цього віку зміцнюється руховий апарат, удосконалюється м'язове чуття, дитина здатна відчувати ритм, використовує міміку і пантоніму. Вона має певний досвід співвідношення рухів з музикою різного характеру, що дає їй змогу добирати виражальні засоби (інтонацію, міміку, жести) для створення музичного образу. Дитина намагається продемонструвати себе у театральній, хореографічній діяльності, музикуванні. [6, с. 98; 89].

Одним із завдань музичного виховання дітей середнього дошкільного віку є навчання гри на музичних інструментах. Наявність певного музичного досвіду дозволяє дітям цього віку бути активними і творчими в практичній діяльності, імпровізувати і творити у процесі індивідуального та колективного музикування. Дитина п'ятого року життя цікавиться різними музичними інструментами, їх назвою, будовою, звучанням.

В освітній програмі «Стежина» у розділі «Музично-рухова діяльність» передбачено поєднання таких видів музичної діяльності як слухання музики, співи, рухи під музику і гру на музичних інструментах. Всі ці види діяльності є природною потребою дітей середнього дошкільного віку. Тому реалізація завдань цієї програми, на нашу думку, повністю сприятиме музично-естетичному вихованню дітей дошкільного віку [102].

Отже, як зазначав К. Орф, «Елементарна музика, слово і рух, ігри й усе, що пробуджує і розвиває духовні сили дитини, створюють основу для розвитку її особистості, основу, без якої ми прийдемо, до душевного спустошення...» [65].

Таким чином, сформувавши у дітей середнього дошкільного віку комплекс здібностей до слухання, сприймання, відтворення музики, гри на музичних інструментах, виконання ритмічних рухів, інтерес до музики ми можемо стверджувати про сформованість дитячої музичності, яку Н. Ветлугіна формулює так: «Музичність – засвоєний музичний досвід, способи засвоєння досвіду, а також здатності, що виступають як результат засвоєння дітьми узагальнених способів музичної діяльності» [16].

Отже, на основі аналізу науково-методичної літератури ми можемо констатувати, що діти середнього дошкільного віку мають сталий темп фізичного розвитку, мовленнєву активність, на їх розвиток впливає сюжетно-рольова гра; у цей період підвищується роль сприймання; розвивається мислення, вперше з'являється довільне запам'ятовування, підсилюється стійкість уваги, стають стійкішими увага, воля, емоції й почуття.

1.3.Методична система К. Орфа в музично-естетичному вихованні дітей середнього дошкільного віку

Підґрунтям сучасної системи музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку стали технології педагогів минулого ХХ століття: система музично-ритмічного виховання Еміля Жак-Далькроза, музично-педагогічна система Карла Орфа, школа «Виховання таланту» Шінічі Сузукі, методика виховання музичної культури Дмитра Кабалевського, педагогічна система Марії Монтесорі та ін. Сучасні технології музичного виховання, які ґрунтуються на досягненнях цих методик, є особистісно орієнтованими, відповідають критеріям активізації й інтенсифікації діяльності дітей (елементарне музикування, релятивний спів, технології слухання музики та ігрові технології).

Особистісно орієнтована педагогіка переконує нас не позбавляти дитину емоційного благополуччя дитинства та її індивідуальної активності, що вимагає змін у вихованні дітей дошкільного віку. Головною метою є розвиток дитячих здібностей, виховання компетентної особистості (дитини успіху). Саме цим вимогам відповідає досвід видатного німецького композитора, педагога, реформатора і демократа в галузі музичної освіти, методика музичного виховання, яка є однією з популярних у Європі і носить ім'я свого творця – Карла Орфа. У своєму п'ятитомному збірнику «Музика для дітей» (Schulwerk) він розкрив систему естетичного виховання, розробив систему

комплексної музичної діяльності, яка будується на інтеграції руху, співу і гри на спеціально створених елементарних (ударних, струнних, духових) музичних інструментах, на творчому самовираженні дітей через залучення до музики, на розкритті творчих сил і розвитку природної музичності. Всі вони тісно пов'язані між собою, а головним компонентом їх інтеграції є ритм. Він стосується музики, мови та рухів.

Свою систему музичного виховання Карл Орф створював, враховуючи досвід педагогів-попередників, серед яких: Й. Песталоцці– швейцарський педагог-практик, який довів, що в основу музичного виховання має бути покладено розвиток ритму; Йоганн-Готфрід Гердер, який стверджував, що музика, слово і жест в їх взаємозв'язку відкривають новий шлях для художньої творчості; Еміль Жак-Далькроз, що створив систему музично-ритмічного виховання; Бела Барток, котрий по-новому поглянув на фольклор, та використання його в дитячому музичному вихованні.

Головне спрямування своєї методики К. Орф визначив у принципах: креативності, варіативності, комунікативності, які є актуальними і сьогодні. Креативність передбачає творчий підхід до навчання як дитини, так і педагога. Діти вчаться творити самостійно: підбирати ритми, складати мелодію. Варіативність полягає у включенні різних «варіацій» до пісні чи танцю, внесенні цікавих елементів, що позбавляє навчання від одноманітності. Комунікативність є важливою для дітей дошкільного віку, адже діти вчаться домовлятися між собою, складати діалоги, погоджувати свої дії.

Ідеї К. Орфа спрямовані на виховання інтересу до музики, захоплення нею; визначення основи музичного виховання, його мети і завдань; досягнення цілісності уроку музики всупереч традиційному дробленню його на частини (спів, музична грамота, слухання музики); подолання суперечностей між змістом і структурою навчання; на розкриття загальнолюдських цінностей у музиці і формування духовної сфери особистості[77].

Основне призначення методики К.Орфа полягає в тому, що в основі навчання музики лежить «принцип активного музикування» і «навчання у дії», адже, на думку педагога-музиканта, дітям потрібна своя музика, спеціально призначена для музикування на початковому етапі, початкова музична освіта має бути емоційною і включати в себе гру.

Головна ідея музично-педагогічної концепції К. Орфа зводиться до того, що власна дитяча творчість, навіть найпростіша, власні дитячі знахідки, навіть найскромніші, власні дитячі думки, навіть найнаївніші – ось що створює атмосферу радості, формує особистість, виховує людяність, стимулює розвиток творчих здібностей [77].

Комплексне навчання музиці, як вказує О. Леонтьєва, надає дітям широкі можливості для творчого розвитку здібностей. К. Орф вважав, що найголовніше – атмосфера: захопленість дітей, їх внутрішній комфорт, те, що дозволяє дитині проявити себе в ролі активного учасника[60].

К. Завалко зазначає, що записані п'єси «Шульверка» не можна розглядати як твори мистецтва, призначені для концертного виконання. Це – моделі для музикування та вивчення елементарної імпровізації. Вони були записані Орфом, щоб дати поштовх фантазії педагога для «варіювання звукового одягу» і «вдягання» записаних п'єс в нові вбрання, для творчої, імпровізаційної роботи [47]. Нотні записи партитур «Шульверка» служать посібником для вчителя, а не нотами для виконання дітьми, елементарна музика призначається не для відтворення, а для творчого самовираження дітей. «Також вони розраховані не на особливо обдарованих, а на всіх дітей, адже у кожній партитурі можна знайти партію, що буде відповідати рівню розвитку музичних здібностей кожної дитини. У них використовуються:

– мовні зразки, приповідки, дитячі римовані віршики, дитячий фольклор як основа для розвитку відчуття основної тривалості нот, метру, фраз та розвитку вміння використовувати голос у широкому діапазоні висоти тону і динаміки;

- ритмічні та мелодійні «ostinato», як акомпанемент до руху, співу та гри;
- природній спів дитини, як основи розвитку мелодійного відчуття й розуміння;
- унікальні, спроектовані Орфом інструменти, що полегшують ознайомлення дитини з різними способами гри та допомагають їй глибше відчувати ритм і мелодію;
- пентатоніка (особливо у початковому навчанні) для пісень і акомпанементу» [47].

Новаторство системи К. Орфа полягає у планомірному використанні в роботі з дітьми «елементарної музики», тобто доступної кожному, в основі якої лежить мистецтво імпровізації, а не інтерпретації. Якщо дитина не буде самостійно створювати музику, а тільки копіювати і інтерпретувати почуте, не пізнає на досвіді, як вона формується, не створить власні твори, – то тоді досить складно буде закласти фундамент музичності [47].

Причому, К. Орф рекомендував «музикування» дітей проводити не на класичних інструментах, а на елементарних музичних інструментах, які були ним розроблені разом із музикознавцем К. Заксом.

Елементи системи музичного виховання (мовні вправи, поетичне музичення, музично-рухові вправи, ігри з інструментами, елементарний музичний театр), які побудовані на основі ігрових моделей занять, направлені на розвиток творчих здібностей і навичок дитини і гармонійно вплітаються в структуру занять. Оволодіваючи мовою музики, пізнаючи з уроку в урок засоби її виразності і застосовуючи їх в своїй виконавській практиці, діти і розумом, і відчуттями залучаються до творіння музики [60].

Карл Орф використовував мовні ігри та вправи, які є ефективним засобом розвитку інтонаційного слуху – здатності чути і розуміти змістовний сенс музики. До них відносяться: темп, ритм, регістр, тембр звуку, звуковисотний малюнок, динаміка звучання.

Мовні вправи розвивають у дитини відчуття ритму, сприяють формуванню правильної артикуляції, вчать розрізняти динамічні відтінки і темпи. Ця форма роботи підходить для загального музично-естетичного виховання та розвитку. Слово, як необхідний елемент розвитку дитини відіграє певну роль в його розумовому розвитку. Поєднання в музикуванні слова, руху і музики зберігає ті специфічні особливості, які досягаються дитиною органічно і, в той же час розвивають її особистість в цілому. Дослідник педагогічної творчості К. Орфа, пропагандист його педагогічного досвіду – Т. Тютюнникова, констатує, що саме слово, як дієвий педагогічний засіб музичного розвитку дитини використовується в практиці мало. Хоча, сьогодні в українській освіті на цей універсальний засіб розвитку дітей педагоги стали більше звертати увагу [111].

Такий елемент як поетичне музикування допомагає дітям відчутти гармонійне звучання поезії і музики. Діти легко та із задоволенням заучують вірші, згодом читають їх виразно, усвідомлюючи зв'язок музики і слова.

Слід зазначити, що, опираючись на слово для залучення дошкільнят до різних видів музичної діяльності, використовують так звану ритмодекламацію. Т. Боровик в одній зі своїх робіт зазначає, що «ритмодекламацію можна визначити як музично-педагогічну модель, в якій текст не співається, а ритмічно декламується. При цьому поетична звукова тканина взаємодіє з візерунками музичних тривалостей і пауз, що підсилює емоційний ефект від прослуховування і є важливим розвиваючим фактором для дитини [11].

Дитяча елементарна музика, будь-якого народу, нероздільно пов'язана з промовою і рухом. Її К. Орф назвав «елементарною музикою» і зробив основою свого «Шульверка».

Особлива увага в концепції Карла Орфа приділяється музично-руховим вправам та музикуванню за допомогою «звучних жестів». За допомогою цих вправ діти вчать спонтанно рухатись, зображати характер музичного твору за допомогою елементарних рухів та звуків власного тіла – стуків, плескання (у долоні, по колінам та іншим частинам тіла), клацання, притупувань. Це

допомагає виробити швидку реакцію, тренує уважність (уміння чекати і знаходити момент вступу), ритмічний слух, координацію рухів, вміння розуміти музику через рухові вправи.. Мета цієї діяльності – синтез музики з її ритмічною і мелодійною стороною. Вихованці із задоволенням «прикрашають» звуками жестів власного тіла знайомі пісеньки, використовують їх в імпровізаційних танцях [29]. К. Орф довів, що вправи на формування музично-ритмічних рухів є фундаментом, на якому побудована вся музично-рухова діяльність. Відомий педагог Н. Ветлугіна, досліджуючи взаємодію музики і руху, стверджувала, що «рухи допомагають дитині глибше сприймати музичний образ твору, а музика спонукає до увиразнення рухів» [95, с. 58].

Музично-ритмічні вправи, танці, ігри спрямовані націлені на розвиток у дитини сприймання художніх образів та уміння відображати їх у русі. Ці дві дії мають перебувати у тісному зв'язку, доповнювати одна одну, утворювати систему, в якій музичне виховання здійснюється послідовно з урахуванням вікових можливостей дітей, наявних умінь і навичок.

Музично-рухові вправи допомагають дітям краще зрозуміти і сприймати музику, узгоджувати рухи з її характером, розвивають чуття ритму, передаючи через рух ритмічну виразність музики. На думку К. Орфа, першоджерелом музики є ритм, якому не можна навчити, але який можна вивільнити у людини як живу силу організму.

Гра на музичних інструментах є однією із найцікавіших активних форм музичної діяльності для дітей середнього дошкільного віку, які мають ще не недостатньо сформований музичний слух. На значення її вказували багато відомих науковців і музикантів (Б. Асаф'єв, К. Орф, Б. Яворський). Розробкою теоретичних і методичних засад навчання гри на музичних інструментах займалися Н. Ветлугіна, В. Іщук, Н. Кононова, К. Лінкявічус, В. Олійник, Т. Тютюнникова та ін.

Науковці, педагоги та практики називають найважливіші на той час новітні елементи орфівської системи виховання, до яких відносять поряд з використанням мовленнєвих вправ та з використанням особливої форми

поєднання музики й руху (танцю) введення спеціального інструментарію, основою якого є штабшпилі (металофони, ксилофони, гlockеншпилі), куди входять також ударні та духові інструменти. У такому оркестрі знаходиться місце для будь-якої дитини, незалежно від рівня її обдарованості [120]. На сьогодні в орфівський оркестр включають багато інших інструментів, як створених професійними майстрами, так і власноруч. Матеріал використовується також різний: шкіра, бронза, дерево та ін. Гра на елементарних музичних інструментах допомагає виховувати почуття ритму, ладове відчуття, музично-слухові уявлення, тобто розвивають основні музичні здібності.

Найбільш сильною та істотною стороною системи К. Орфа є її спрямованість на розвиток творчої ініціативи дітей, яка ґрунтується на розробленому комплексі інструментально-мовних імпровізацій. На думку Орфа, музичне виховання не повинно обмежуватися розвитком слуху, ритму, слуханням музики, навчанням співу і гри на інструментах. Завдання музичного виховання – стимулювати і спрямовувати творчу фантазію, уміння імпровізувати, творити у процесі індивідуального і колективного музикування. У цій роботі слід опиратися на зв'язок музики з жестом, словом, танцем, пантомімою [78].

Елементарний музичний театр є інтеграційною ігровою формою діяльності, що припускає одночасну дію музики, руху, танцю, мови і художнього образу в образотворчій грі [114].

Особливістю «творчого музикування» К. Орфа є те, що пісні, п'єси, вправи, гру на музичних інструментах потрібно змінювати, варіювати, фантазувати.

Театралізована діяльність виконує різні функції: сприймання театрального видовища – розвага; театралізована гра – власне гра; підготовка театральної вистави стає випробуванням, що потребує певних вольових і фізичних зусиль, пов'язаних з виконанням певних обов'язків: репетиціями, відповідальністю, фізичним напруженням [28, с. 26]. В якості особливих

прийомів організації театралізованої діяльності використовуються ігрові тренінги, які допомагають вирішити проблему корисного і цікавого дозвілля.

Музично-педагогічна система Карла Орфа є цілісною та потребує використання у навчально-виховному процесі особливих форм організації діяльності. До них К. Завалко відносить:

- *гру* (адже це мова, якою говорять діти, спосіб самоорганізації, властивий дитячому віку);
- *імпровізацію* (іншими словами, організовану спонтанність);
- *вивчення, відпрацювання*, що зазвичай йде за імпровізацією, коли можливості останньої вичерпані;
- *виставу-презентацію* (у процесі роботи над матеріалом (піснею, танцем, казкою, історією) різні види діяльності об'єднуються навколо казки або історії; виникає спектакль, театральне дійство, яке передбачає глядачів; група ділиться на кілька частин – одні показують, інші дивляться)[44].

Музична педагогіка К. Орфа, яка була задумана півстоліття назад і заснована на поєднанні досвіду слухача, виконавця, композитора і актора, здатних до імпровізації, є основою сучасної методики навчання дітей дошкільного віку музиці. Науковці та послідовники методики Карла Орфа зазначають про низку переваг, а саме:

- для організації музичних занять не потрібно спеціальної музичної освіти педагога;
- система легко поєднується з іншими методиками розвитку дітей за рахунок своєї універсальності, крім цього висока адаптивність до різноманітних національних умов дозволяє використовувати кращі зразки народної культури;
- враховує індивідуальні особливості дитини і дозволяє ефективно взаємодіяти дітям з різними навичками, здібностями і потребами;
- методика закладає величезний потенціал для розвитку дітей та подальшої творчої діяльності[16, 73].

Головне завдання занять за методикою К. Орфа сучасні педагоги повинні вбачати у з'єднанні таких видів діяльності: спів, рух, слухання з грою, заняття в оркестрі, спрямованих на творче музикування, мета якого полягає в розвитку творчих здібностей дітей та їх навчання через гру.

Отже, система музичного виховання в основу якої покладена концепція К. Орфа є необхідною для здійснення музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку, тому що закладає важливі передумови для участі дітей у різноманітній музичній діяльності, оскільки ґрунтується не лише на інструментальному, а й ритмопластичному, танцювальному, співацькому музикуванні. Вона акумулює передові гуманістичні ідеї гармонійного розвитку особистості, пробудження її творчого потенціалу. Орієнтація на природні сили особистості, на елементарне музикування, на фольклор як першооснову музичної культури визначають прогресивність і плідотворність педагогічних пошуків К. Орфа.

Висновки до розділу 1

На основі аналізу наукової педагогічної та психологічної літератури визначено психолого-педагогічні основи музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку.

Проблема музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку вважається актуальною для вітчизняних та зарубіжних науковців, педагогів та психологів. Музично-естетичне виховання є важливою складовою цього освітнього процесу в закладі дошкільної освіти і спрямоване на виховання музично, цілісно і гармонійно розвинутої особистості дитини.

В освітньому процесі ЗДО тісно пов'язані між собою як естетичне, так і музичне виховання, які об'єднані в єдине ціле з музичним навчанням і музичним розвитком особистості.

Визначено, що музично-естетичне виховання – це процес духовно-естетичного збагачення особистості, шляхом засвоєння нею емоційно-художніх образів музичного і суміжного з ним мистецтва, залучення до цінностей музичної культури, до суспільно-історичного досвіду музичної діяльності. Метою цього процесу більшість науковців вважає формування й розвиток естетичних понять, смаків, оцінок, почуттів, переживань, інтересів, потреб, образного мислення, творчих здібностей засобами музичного мистецтва, а також в результаті музично-естетичної діяльності.

Встановлено психолого-педагогічні особливості музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку. У психологічній характеристиці дитини цього віку визначено такі позиції: сталий темп фізичного розвитку, мовленнєва активність, велике значення сюжетно-рольової гри, підвищується роль сприймання, розвивається мислення, вперше з'являється довільне запам'ятовування, підсилюється стійкість уваги, стають стійкішими увага, воля, емоції й почуття.

Сформульовано вікові можливості дітей середнього дошкільного віку щодо музичного та театрального мистецтва: емоційно переживати настрій та художній образ творів мистецтва; можуть сприймати темп, динаміку музичних творів, розрізняти тембр, ритм, можуть вже імпровізувати; можуть брати участь у музичних іграх-драматизаціях; висловлювати своє враження від творів мистецтва, висловлювати власну оцінку.

Визначено, що дієвим засобом музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку може стати методика Карла Орфа, яка значною мірою стимулює власну дитячу творчість, дозволяє враховувати індивідуальні особливості навички, потреби та можливості кожної дитини. Серед основних елементів його методики, які можна використовувати в освітньому процесі закладів дошкільної освіти конкретизовано наступні: 1) органічне поєднання музики, руху й мовлення; 2) інтеграція інструментальної, ритмічно-рухової та співочої діяльності; 3) випередження теорії практикою; 4) поступове ускладнення завдань і вправ

Навіть найскромніші пошуки і знахідки в процесі роботи створюють атмосферу радості, формують творчо активну особистість, стимулюють розвиток творчих здібностей.

РОЗДІЛ 2.
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ КАРЛА ОРФА В
МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Критеріально-рівневе оцінювання музично-естетичної вихованості дітей середнього дошкільного віку

Сучасна педагогіка шукає ефективні засоби та методи виховання дітей дошкільного віку. Із аналізу психолого-педагогічної літератури з даного питання, ми зробили висновок, що в науці існує комплекс досліджень, на яких базується та розробляється проблема музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку. З метою вирішення проблеми підвищення рівня музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку потрібно здійснити педагогічну діагностику цього процесу.

У своєму дослідженні ми висунули припущення, що рівень музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку буде значно вищим, якщо в процес музичного виховання буде включено методичну систему Карла Орфа. Щоб довести ефективність цієї методики, була здійснена педагогічна діагностика рівня музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку групи «Ягідка» (експериментальна) – 16 дітей і групи «Дзвіночки» (контрольна) – 18 дітей в Охтирському дошкільному навчальному закладі (ясла-садок) «Орлятко» Охтирської міської ради Сумської області.

Відомий психолог Б. Ельконін зауважував, що «діагностика – це контроль за ходом психічного розвитку дітей з метою корекції виявлених відхилень» [32, с. 17].

Під педагогічною діагностикою науковець К. Інгенкампрозумів процес, у ході якого вчитель, дотримуючись необхідних наукових критеріїв якості,

стежить за учнями і проводить анкетування, обробляє дані спостережень й опитування і повідомляє одержані результати з метою описання поведінки, пояснення її мотивів чи передбачення поведінки в майбутньому [22].

У дошкільній освіті дослідження рівня музично-естетичного виховання проводили науковці Н. Ветлугіна, Т. Науменко, Т. Танько, О. Рудницька. Науковець Н. Крилова вважає, що критерії вихованості мають, з одного боку, фіксувати знання, вміння і навички, а з іншого – ставлення особистості до естетичної діяльності [72]. Експериментальне дослідження ми проводили протягом 2020-2021 року у три етапи: I етап – констатувальний (виявлення рівня сформованості музично-естетичної вихованості дітей); II етап – опис формувального етапу з використанням низки вправ за методикою Карла Орфа (безпосереднє використання педагогічних ідей педагога в музично-естетичному вихованні дітей середнього дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу); III етап – порівняльний аналіз результатів експериментального дослідження.

Для дослідження використано методи діагностики:

- першу групу становили методи: бесіди, анкетування для вихователів з метою визначення форм і методів, які вони застосовують для вирішення проблеми;

- друга група – це методи і прийоми, що допомагали з'ясувати рівень музичних знань, естетичну оцінку музичних творів, задоволення інтересу дітей;

- до третьої групи ми віднесли методи спостереження за музичною діяльністю і поведінкою дітей середнього дошкільного віку на заняттях та у вільний час.

На першому етапі ми розробили критерії, показники та рівні музично-естетичної вихованості дітей середнього дошкільного віку.

Зважаючи на те, що основна мета методичної системи Карла Орфа полягає в тому, щоб активізувати музичну діяльність через власне музикування, розвинути музично-ритмічні відчуття і музичний слух, навчити

розуміти і емоційно сприймати музику, у дослідженні ми спрямували основну увагу саме на цих видах діяльності. Слідуючи освітнім вимогам програми до рівня знань, умінь і навичок дітей п'ятого року життя, враховуючи складові музично-естетичного виховання і мету нашого дослідження, ми визначили такі критерії: 1) музично-естетична ерудиція – знання про жанри творів; знання про музичні інструменти і розрізнення їх звучання; 2) емоційно-мотиваційна спрямованість -- підбір жестів, міміки, рухів до передачі музичного образу; підбір картинок-смайликів щодо настрою музичного твору; прояв інтересу до музики; 3) музично-творча дієздатність -- володіння прийомами гри на різних дитячих інструментах, відтворення ритму; поєднання музики, мови та руху; здатність до імпровізації;

Критерії і показники подано в табл. 2.1, де головними показниками є: виявляти самостійність у створенні і підборі музичних інструментів для імпровізації; створювати власні рухи за уявою музичного образу (імітування падання дощу, опадання листя восени); уміння грати в ансамблі.

Таблиця 2.1.

Критерії та показники визначення рівня музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку

Критерії	Показники
Музично-естетична ерудиція	<ul style="list-style-type: none"> – знання елементарних музичних термінів та жанрів музичних творів; – знання елементарних музичних інструментів і розрізнення їх звучання; – здатність до сприймання музичного твору;
Емоційно-мотиваційна спрямованість	<ul style="list-style-type: none"> – підбір жестів, міміки, рухів до емоційного показу музичного образу; – підбір картинок-смайликів щодо настрою музичного твору; – прояв інтересу до музики; бажання грати на різних музичних інструментах;
Музично-творча дієздатність	<ul style="list-style-type: none"> – індивідуальність у поєднанні музики, мови та руху; – самостійність у створенні і підборі музичних інструментів імпровізації; – здатність до гри в ансамблі;

Критерій *музично-естетична ерудиція* передбачає наявність знань про жанри творів; знання про музичні інструменти (їх назву, розрізнення їх звучання); уміння сприймати і слухати музику.

Критерій *емоційно-мотиваційна спрямованість* передбачає виявлення емоційної реакції на музичний образ, здатність виражати його різними жестами, мімікою, рухами. Уміння виразити зацікавлення музичним твором через малюнок, картинку.

Критерій *музично-творча дієздатність* спрямовано на визначення умінь і бажань дітей проявляти музикальність по-своєму: виявляти самостійності у створенні і підборі музичних інструментів для імпровізації; створювати власні рухи за уявою музичного образу (імітування падання дощу, опадання листя восени); уміння грати в ансамблі.

Для кількісної обробки результатів діагностики було виділено три рівні музично-естетичної вихованості дітей середнього дошкільного віку: достатній, середній, низький:

1. *Достатній рівень*: дитина має певні знання щодо музичних термінів, жанрів (танець, пісня, марш), має уявлення про структуру музичного твору; може досить близько визначити музику за характером, має почуття ритму, чітко виконує танцювальні рухи; у дитини сформованих стійкий інтерес до музики, вона здатна зосереджено слухати або відтворювати музичний твір до кінця, емоційно на нього реагувати. Із задоволенням імпровізують музику.

2. *Середній рівень*: дитина не все пам'ятає з музичних термінів, жанрів (танець, пісня, марш), має не повне уявлення про структуру музичного твору; намагається зрозуміти художній образ музичного твору; приблизно визначити музику за характером; має почуття ритму, але не проявляє його, не завжди чітко виконує танцювальні рухи; дитина проявляє інтерес до музики, але не на довго, вона здатна зосереджено слухати або відтворювати музичний твір, але не до кінця, інколи може емоційно на неї реагувати; здатна до часткової імпровізації.

3. *Низький рівень*: дитина майже нічого не пам'ятає з музичних термінів, жанрів (танець, пісня, марш), має поверхове уявлення про структуру музичного твору; не вміє знаходити художній образ та його настрій; не може навіть приблизно визначити музику за характером; має слабе почуття ритму, не завжди чітко виконує танцювальні рухи; дитина не проявляє інтересу до музики, вона не зосереджено слухає або відтворює музичні твори, майже не реагувати на них емоційно. Нездатна імпровізувати.

Метою констатувального етапу дослідження було: провести діагностику стану музично-естетичного виховання дітей, яка складалася із завдань музично-естетичного напрямку. Серед завдань наведемо наступні: назвати, які вони знають дитячі музичні твори (пісні, марші, танці, колискові); виконати під відому пісню музично-ритмічні рухи; виконати маршові кроки під музику (зіграну на піаніно або у аудіо-запису); вільне виконання (імпровізація) рухами тіла характеру музичного твору.

Бесіда з вихователями і музичними керівниками (6 чол.) показала, що більшість з них широко *впроваджують різні методи та методики* у виховний процес дітей середнього дошкільного віку, зважаючи на психолого-педагогічні особливості. Методи застосовуються не окремо один від одного, а в різних поєднаннях і комбінаціях. Наприклад, знайомство з музичним твором завжди починають методом розповіді (розповідь про композитора, про історію створення музичного твору); слухання твору дітьми у запису (наочно-слуховий метод); обговорення вражень від сприйняття твору (словесні методи: бесіда, відповіді на питання); виконання творчих завдань (стимулюючі методи, пошукові, інтерактивні). Найчастіше педагоги використовують метод вправ, які формують практичні уміння і навички дітей; методи художньо-естетичного впливу на свідомість, почуття дітей.

На запитання, яким методикам педагоги надають перевагу, 2 % відповіли, що використовують різні методики; 1 % використовують методіку Карла Орфа; 1 % методіку Е. Жак-Далькроза; 2 % користуються різними методиками, бо керуються емоційними уподобаннями своїх вихованців.

Формування у дітей середнього дошкільного віку ціннісних орієнтацій відбувається в ході проведення музично-ігрової діяльності, яку використовують 100 % педагогів.

Майже всі опитані педагоги стверджують необхідність впровадження новітніх технологій та випробуваних на практиці систем музичного виховання дітей, які створені Е. Жак-Далькросом, В. Верховинцем, К. Орфом, З. Кодаєм, Д. Кабалевським. На їх думку, вони ефективні у навчально-виховному процесі, є цікавими для дітей, відповідають віковим особливостям дітей дошкільного віку та сприяють музично-естетичному вихованню.

Два з опитаних педагоги вважають, що першочерговим завданням є прищепити дітям любов до музики, бажання слухати і виконувати її. Разом з тим, три педагоги за основу в музично-естетичному вихованні вважають розвиток виконавських здібностей (спів, танець, музично-ритмічні рухи), як такі, що найбільш близькі дитячому сприйманню. Три педагоги вбачають за необхідне навчити дітей сприймати і розуміти музику, розвивати вміння уявляти художній образ, перевтілюватися в нього.

Крім того, педагоги занепокоєні низьким інтересом дітей до класичної і народної музики, захоплення їх комп'ютерними іграми.

Для визначення жанру музичного твору ми запропонували дітям послухати кілька п'єс П. І. Чайковського з «Дитячого альбому» -- «Нова лялька» і «Хвороба ляльки» (визначити жанр, пояснити свою реакцію на кожен твір, порівняти звучання мелодії із звуками доквілля, назвати музичні інструменти, які звучали у творі).

17 % дітей визначили загальний характер музики (танець, пісню, марш), розуміють і розрізняють звуки доквілля (брязкіт ланцюжка, постукування дощу, шурхіт листя); проявляють яскраві зовнішні враження. Знають назви музичних інструментів і розрізняють їх за звучанням – 14%, можуть відшукати у музичному куточку музичні дитячі інструменти за тембром звучання.

Сприймання музики дітьми п'яти років пов'язане з руховими переживаннями, які вони здійснюють під час звучання. Рух є ніби посередником між інтуїтивним відчуттям і усвідомленням сприймання. Реагуючи на музику, діти середнього дошкільного віку не відчувають той емоційний стан, який вона викликає. Більшість говорять про стан музики: «вона весела», «вона сумна», розрізняючи її характер на контрасті. Для них більш доступною і зрозумілою є маршова музика, весела мажорна, під яку вони можуть ритмічно рухатися.

Для виявлення знань про дитячі музичні інструменти, уміння користуватися ними, імпровізувати ми використали «Пісеньку жабенят» музика В. Казениної, сл. Ф. Лаубе.

На запитання: Звучання яких інструментів ви почули? 11 % дітей правильно відгадали металофон і трикутник, 47 % назвали тільки металофон, 36 % назвали тільки трикутник, 9 % дітей взагалі не визначилися із інструментом. 19 % дітей відчули красу звучання музичних інструментів, передавши це у яскравих, сонячних кольорах.

Таблиця 2.1.

Результати діагностики критерію

Музично-естетична ерудиція

Показники	Музично-естетична ерудиція					
	<i>Достатній</i>		<i>Середній</i>		<i>Низький</i>	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
знання про жанри музичних творів	14 %	18%	76%	67%	10 %	15 %
знання про музичні інструменти і розрізнення їх звучання;	11 %	16%	75%	74%	14 %	10%
здатність до сприймання музичного твору	32 %	28 %	54 %	57 %	14 %	15 %

Для сприйняття та імпровізації ми використали два різні твори: українська народна пісня «Подояночка» і муз. О. Живцова «Лялькова полька».

32 % дітей радо сприймають музику, емоційно рухаються під її ритм, змінюючи рухи відповідно до мелодії. Ми спостерігали за тим, як кожна дитина, входячи у роль Подояночки, відтворювала рухами те, про що співається. У бесіді з'ясували, який це музичний стиль, визначили його темп, характер.

Для порівняння звучання і відтворення рухів ми взяли «Лялькову польку». Діти відзначили зміну темпу музики, звернули увагу на ритмічний малюнок, танцювальний характер музики. 32 % дітей з легкістю і швидкістю відтворювали рухи під музику. У 46 % дітей рухи менш координовані, не відповідають характеру і темпу музики. 22 % дітей рухаються не в ритм музики, сприймають її поверхово, без інтересу.

На пропозицію підібрати картинки до визначення настрою музичного твору, більшість дітей розклали веселі, смішні картинки і сумні, жалісливі у різні групи, що свідчить про розуміння ними, що весело, а що – сумно.

Важко дається дітям п'ятирічного віку усвідомлення музичного образу. Якщо у пісні «Подояночка» діти легко уявили образ, тому що комплексно поєдналися музика, рух і слово, то у «Ляльковій польці» рухи дітей були хаотичними: то вони підстрибували, то плескали, то кружляли, то крутили лялько в різні боки. Це свідчить про те, що навчання танцювальних рухів повинно здійснюватися поступово у поєднанні з вправами, іграми, пластичними етюдами, виконанням творчих завдань.

Ми запропонували дітям передати враження від звучання музичного твору у малюнку.

Нами помічено, що 26 % дітей проявляють високий інтерес до музики, самостійно підбирають жести, міміку, активно в ритмі виконують самостійно створені рухи; 48 % дітей бажають займатися музичною діяльністю: проявляють інтерес, застосовують відомі рухи; допускають незначні помилки

у відтворенні образу. 54 % володіють елементами гри на різних шумових у ударних інструментах, здатні імпровізувати під музику. 44 % дітей здатні диференціювати звучання музичних іграшок, розрізняти тембри музичних інструментів (дзвіночок, дудочка, барабанчик, бубон). Результати ми подали у табл. 2.2.

Таблиця 2.2.

**Результати діагностики критерію
Емоційно-мотиваційна спрямованість**

Показники	Емоційно-мотиваційна спрямованість					
	Достатній		Середній		Низький	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
підбір жестів, міміки, рухів до передачі музичного образу;	27%	28%	56%	57%	17 %	15%
підбір картинок-смайликів щодо настрою музичного твору;	27%	25 %	61%	61 %	12%	14 %
прояв інтересу до музики; бажання грати на різних музичних інструментах;	34 %	23 %	44 %	54 %	22 %	23 %

На музичному занятті нами було проведено спостереження і визначено рівень музично-естетичної вихованості у процесі самостійного використання музично-рухливих ігор. А саме: була проведена музично-рухлива гра «Дибидиби», мета якої виявити вміння у дітей самостійно рухатися відповідно до контрастних змін у музичному супроводі, ритмічно марширувати, бігати дрібно, крокувати, емоційно відгукуватись на музику та зміст пісні, зацікавленість, вміння працювати в колективі; імпровізувати з самостійно виготовленими музичними інструментами та підбирати інструменти в музичному куточку ін. Головне кредо – «танцюй, співай, грай як забажаєш».

Музичний матеріал для імпровізації ми підібрали з урахуванням доступності кожній дитині.

Як засвідчили результати спостереження, інтерес дітей до музики невичерпний, кожна дитина намагалася щось створити сама, придумати, показати, повторити, бути індивідуальною. 43 % дітей самостійно створювали музичні інструменти (брязкальця, шелестіння фольгою, дзвіночки, тупіт ногами, плескання в долоньки); уміло поєднували музику, рух і слова гри;

51 % намагалися самостійно створювати рухи та імітацію гри, але з елементами, які демонстрували інші діти; 6 % дітей були пасивними: їхні рухи, гра на музичних інструментах були неусвідомленими, вони просто копіювали інших.

28 % дітей відчують і розуміють рухи диригента в ансамблі, 45 % сприймають гру дуже емоційно, часто пропускаючи рухи диригента; 27 % не відчують ритм, не володіють грою в ансамблі. Результати діагностики подано в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Результати діагностики критерію

Музично-творча дієздатність

Показники	Музично-творча дієздатність					
	<i>Достатній</i>		<i>Середній</i>		<i>Низький</i>	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
індивідуальність у поєднанні музики, мови та руху;	43 %	41 %	51 %	54%	6%	5%
самостійність у створенні і підборі музичних інструментів для імпровізації;	34 %	36%	51%	54%	15 %	10%
здатність до гри в ансамблі	28 %	27 %	45 %	46 %	27 %	27 %

Після дослідження на основі аналізу результатів констатувального експерименту встановлено міру музично-естетичної вихованості дітей середнього дошкільного віку. Так, у експериментальній групі достатній рівень визначено у 27,7% дітей, показники середнього – 57% , а низького рівня – 15,3% дітей). У контрольній групі відповідно 26,8%; 58,3%; 14,9%. Отримані дані подано на рис. 2.1.

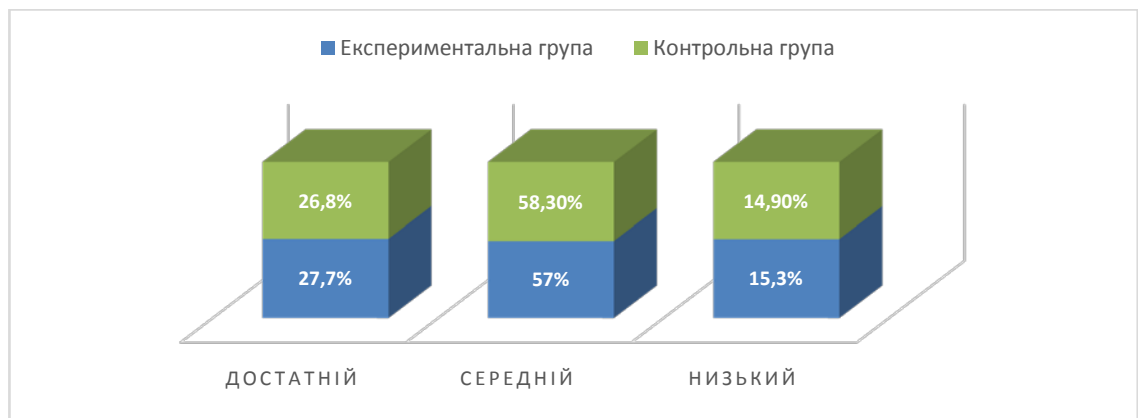

Рис. 2.1. Порівняльна діаграма рівня музично-естетичної вихованості дітей середнього дошкільного віку у експериментальній та контрольній групах.

Підсумовуючи порівняльні результати музично-естетичного виховання дітей у контрольній та експериментальній групах зауважимо, що рівень вихованості дітей контрольної групи дещо переважає показники експериментальної, особливо у дітей з низьким рівнем вихованості на 0,4%. Тому для формувального експерименту ми вибрали експериментальну групу «Калинка».

Отже, зроблено висновок, що для роботи над будь-яким музичним твором необхідні знання, набуті у процесі навчання музики, наявність яких допоможе краще зрозуміти її зміст, характер і стиль звучання, проникнути в інтонаційну сферу.

2.2. Застосування методичної системи Карла Орфа в музично-естетичному вихованні дітей середнього дошкільного віку

На формувальному етапі педагогічного експерименту діяльність була спрямована на формування вмінь супроводжувати спів грою на дитячих музичних інструментах; відтворювати різними звуками (оплесками, притупуванням) ритм музики; імпровізувати; поєднувати рух і слово; та розвиток творчого музикування дітей, емоційного світосприймання.

Ми рухалися за принципом Орфовської педагогіки – «від простого до складного», враховуючи вікові особливості та попередню музичну підготовку дітей. Першоджерелом музики Карл Орф вважав «елементарне музикування», що поєднує музику, слово і ритм, ми і намагалися працювати з ритмічними вправами, так як діти середнього дошкільного віку не готові до такого комплексного поєднання.

Кожне музичне заняття розпочинали із поспівки-вітання та спеціально підібраних рухів до неї. Такі вправи створюють емоційний настрій, бажання працювати з радістю; сприяють розвитку рухової та зорової пам'яті дітей. Наприклад, поспівку «Доброго дня!» виконували щодень з різними емоційними відтінками. А в поспівці «Здрастуй, друг» діти, крім вітальних жестів і міміки, виконували ще і танцювальні рухи в парах.

Багато уваги приділяли роботі з музичним ритмом, включаючи в музичну діяльність різні вправи, спрямовані на розвиток у дітей мелодичного і гармонічного слуху, музичної пам'яті, почуття ритму, відчуття музичної форми, емоційності і образності сприйняття музики.

Зважаючи на те, що ритмічно-мовні вправи без мелодизації, які формують почуття ритму на віршах, так звані мовленнєві вправи, допомагають розвивати у дошкільників почуття ритму, формувати хорошу дикцію, артикуляцію, допомагають ввести дитину в світ динамічних відтінків і темпової розмаїтості, знайомити з музичними формами, їх використовували на кожному занятті.

Наприклад: *Мовленнєва гра «Навпаки».*

Мова слів багато має
 Слів усіх ніхто не знає.
 А щоб мову краще знати,
 Треба зі словами грати.
 Тож пограймо залюбки
 В гру, що зветься «Навпаки».

Дітям пропонується показати рухами дії, протилежні названим словосполученням. Високі ворота – діти йдуть, випрямившись на пальцях; низькі ворота – ідуть, нахилившись; старий дідусь – човгають ногами, мале хлоп'я – підстрибують; легка сумка – ідуть помахуючи, важка сумка – ідуть зігнувшись;

Мовленнєво-ритмічна гра «Паперовий оркестр».

Кожна дитина тримає в лівій руці папір, а в правій – дерев'яну паличку.

1. Шур-шур, шуру-шу,
 Папірцем я шаруджу.
 Шур-шур, шуру-шу
 Я без діла не сиджу.

(Кожна дитина тримає в лівій руці папір і ритмічно струшують аркушем).

2. Стук-стук, стукочу
 Буду грати досхочу.
 Стук-стук, стукочу
 Я папірчик потовчу.

(Стукають ритмічно палочкою по папірцю)

Ритмодекламація «Зліпимо сніжки».

(Діти тримають уявні сніжки з паперу)

Ліпим, ліпим, ліпим сніжки,
 Будем з ними гратись трішки.
 (перекидають із рук у руки)

Наші сніжки вже готові

Тож до гри ставайте в коло.

(Діти стають у коло. Кожен бере сніжку в праву руку, а ліву долоньку розташовує так, щоб сусід міг покласти сніжку в руку. Передають сніжки по колу).

На заняттях прагнули не тільки навчати дітей правильно співати, рухатися, грати, а й розвивали у них вміння емоційно відкликатися на музику, творчо ставитися до виконання завдань, діяти активно та емоційно.

Наприклад, слухання п'єси В. Косенка «Не хочуть купити ведмедика» дає змогу навчити дітей сприймати музику, відчувати емоційний розвиток музичного образу і почуття жалю та гіркоти.

Фонопедична вправа, що має на меті формувати ритмічний слух під час сприйняття поезії та відчуття музичності слова, крім того сприяла підготовці до інсценізації.

Вихователь вимовляє речення, а діти імітують почуте:

Пригріло весняне сонечко – діти піднімають руки догори, посміхаються;

– З бугорка побіг веселий струмочок – булькають «язиком»;

– Прокинулись маленькі жучки – ж-ж-ж-ж-жжж

– Щось зашаруділо під купою листя – діти потирають долоньки: шур-шур-шур;

– І засопіло – сопуть носиками.

– І запищало – пищать: ні-ні-ні;

– Це маленькі мишки побігли шукати їжу – тупотять дрібненько ніжками.

Дітям подобається виконувати пластичні вправи на виразність емоцій: етюди журби, радості, суму, гніву,

Радість:

Снилось мені ясне сонечко,

Що в хаті світило.

А то лиш так моя мама

Дивилася мило. *(Імітуючи, діти виражають радість на обличчі).*

Таким чином, жива ритмізована мова, діалоги-речитативи допомагають не тільки засвоїти метроритмічність музики, а й сприяють розвитку організаційних умінь і навичок: дисциплінованості, терплячості, кмітливості..

На думку К. Орфа, на музичних заняттях не можна обмежуватися тільки музично-мовно-ритмічними вправами. Музично-виховна система К. Орфа створює передумови для участі дітей у ритмопластичному, танцювальному музикуванні.

Використання пластичного інтонування сприяє розвитку музично-пластичних рухів, музикальності і складається з трьох частин: первинне слухання, усвідомлення характеру музики через пластичне інтонування, сприйняття музики вже на іншому рівні. Ми підібрали для пластичного інтонування музичну гру «Кіт і миші» на муз. Тломова «Миші».

Завдання гри – відтворити метушливий, надзвичайно тихий, майже беззвучний рух мишей на початку гри і перейти до різкої, динамічної, стрімкої втечі мишей різнобіч від кота. Перед початком гри «миші» стоять біля однієї із стін зали, «кіт» сидить навпочіпки біля протилежної, спиною до мишей із заплющеними очима.

- *1-12 такти: миші тихенько виходять із нори, рухаються в різних напрямках, шукаючи їжу, поступово наближаються до кота. Кіт удає, що спить.*
- *13-16 такти: кіт розплющує очі. Схоплюється і біжить навздогін мишам. Миші розбігаються в різні сторони. Миші, яких зловив кіт, вибувають з гри.*

Спів і танці за методикою К.Орфа потрібно супроводжувати звучними жестами свого тіла: шльопання по грудях, стегнах; притупування ногами; поклацування пальцями по столу, плескання в долоні тощо. Цей вид музичної діяльності доступний дітям середнього дошкільного віку, і, що

важливо, розвиває творчі здібності дитини, особливо у взаємозв'язку з мовою і рухом. Діти розуміють, що вірш можна декламувати і в цей же час плескати руками по колінах, або клацати пальчиками першу частину, а другу тупати ногами. Музично-рухові вправи «Звуки лісу», «А ми робимо ось так» допомагають підготувати дитину до спонтанного рухового вираження, навчають її зображувати звуки і настрої через елементарний рух (удари, клацання, плескання, притупування).

Створюючи ритмічні супроводи, потрібно навчати дітей завжди бачити кінцеву мету: підкреслити характер твору, його структуру, жанрові особливості, контрастні зміни. Тому ми стежили за тим, щоб гра з шумовими ефектами не перетворювалась в самоціль, навчали дітей прислухатися до музики, грати виразно, оцінювати результати своїх зусиль.

Шлях до музикування К. Орф вбачав у тому, щоб дитина з раннього віку могла долучитися до музики, причому не класичної, а власне створеної, яка повинна відповідати внутрішньому переживанню дітей. Процес музикування на власне створених музичних інструментах спонукає дітей до творчості, оптимістичного ставлення до своїх можливостей.

Сучасні методисти роботу по навчанню гри на музичних інструментах рекомендують проводити поступово: спочатку потрібно навчити дітей розрізняти красу звуку різних інструментів, співставляти їх звучання з предметами навколишнього світу, явищами природи (гра на бубні – удари грому; на металофоні – спів пташок). Тому спочатку за допомогою паличок, пальців діти простукували короткі ритмічні вправи, а потім об'єднували їх у довші ланцюжки. Відчувши музику в собі, діти згодом можуть відтворити її за допомогою музичних інструментів, таким чином, втіливши основну ідею К. Орфа – самостійний пошук музиканта у самому собі.

Із задоволенням діти виготовляли саморобні музичні інструменти і грали на них («шуршики» -- пластмасові пляшки, наповнені дрібною крупою; «тепики» -- кришки від дезодорантів, використовуються як кастаньєти;

«шумілки» -- маленькі баночки з-під кави, обклеєні яскравою самоклеючою і заповнені сухим насінням, горохом, пшоном).

В роботі з дітьми середнього дошкільного віку широко і різноманітно можна використовувати різні елементарні інструменти, якими діти можуть оволодіти просто й без великих зусиль. мелодичні ударні інструменти (металофони, ксилофони, гlockеншпілі), немелодичні ударні інструменти (дитячі литаври, барабани, тарілочки тощо), прості духові інструменти, близькі до народної сопілки (блок флейти різного діапазону), смичкові інструменти для гри на «пустих» струнах.

Велику роль у музично-естетичному вихованні К. Орф вбачав у навчанні дітей грати в ансамблі. Робота в оркестрі розвиває відчуття ритму, слух, уміння відчувати злагодженість гри в ансамблі. Крім того, гра в ансамблі сприяє розвитку колективізму, терпимості, дисциплінованості. Доцільно створити ритмічні ансамблі з дерев'яних ударних інструментів: дерев'яних ложок, кастаньєт; металевих: трикутника, румби, тарілок, дзвіночків, а також бубна, маракасів. [91, с.4].

Ми провели навчальне створення ансамблю зі звуковим прикрашенням «Зелена пісенька», організувавши ігровий ансамбль «Долоньки». Підготовчою роботою до самостійного створення ансамблю була колективна робота на музичному занятті, за нашої підтримки. Відчуття радості, підтримку інтересу до музичної діяльності, розуміння емоційної мови музики, збагачення емоційного досвіду діти отримали від слухання і обговорення концерту «Літо» А. Вівальді. Хід заняття:

«Муз. керівник: Як на вашу думку може звучати липень? А серпень? (Відповіді дітей).

Послухайте, як передав у музиці звучання літа відомий композитор А. Вівальді.

(Діти слухають концерт)

Муз. керівник: Чи сподобалася вам музика? Пригадайте назву цього твору. Що ви уявили собі, слухаючи цю музику? Чи почули ви звуки літа?

(Так, перша частина концерту зображує картину спекотного літнього дня. Звуки скрипки – мляві, повільні, мов обважнілі після літньої спеки. Потім вступають клавесин і віолончель, мовби голоси птахів. Друга частина – зворушливе соло скрипки, після якого починається справжній комахиний концерт у виконанні всіх скрипок оркестру. Ми так і чуємо дзижчання жуків і гудіння бджіл. Третя частина – картина літньої грози. Мелодія звучить широко, то піднімається, то опускається вниз, і нам вчувається, як січе дощ, гримить грім).

Муз. керівник: Який оркестр виконує твір Вівальді? (Струнний камерний). Які ще види оркестрів ви знаєте?».

До репертуарного переліку творів для дітей середнього дошкільного віку, що розкривають можливості звучання різних інструментів, включено такі програмові твори: «Щедрик, ведрик», укр. нар. щедрівка; «Гоп, гоп» та «Іде, іде дід, дід» укр. нар. примовки, в обробці Я. Степового. Дітей середнього дошкільного віку ми вчили відтворювати на ложках, барабанах, брязкальцях ритмічні лади співаночок, закличок, щедрівок, змінюючи темп, силу звуку. Доступною для цього віку є гра на клавішних інструментах, зокрема найзручнішим є металофон, з грою на якому діти ознайомилися ще в ранньому віці. На цьому інструменті діти виконували такі пісні, як «Веселі гуси», «Галя по садочку ходила». Щоб заняття з музичними інструментами були цікавими, їх проводили у формі гри. На нашу думку, гра «Оркестр» допоможе дітям у розвитку музичної пам'яті, мелодійного слуху. Вправляючись у впізнаванні інструменту (ведучий грає за ширмою або дверима), діти імітують гру на різних дитячих інструментах.

Цікавою для дітей була дидактична вправа «Збери оркестр», за допомогою якої ми спостерігали за проявом самостійності у знанні і виборі музичних інструментів.

Спочатку діти розглядають картки із зображеннями музичних інструментів симфонічного оркестру, називають їх і зазначають, до якої оркестрової групи ті належать. Потім самостійно розкладають картки за

оркестровими групами: струнно-смичкові, дерев'яні духові, мідні духові, ударні. У музичному куточку вибирають потрібні інструменти до певного оркестру (маракаси, брязкальця, бубни, дзвіночки, металофони, трикутники) і створюють «комашиний оркестр» під музичний супровід пісні «Цвіркун», муз. Н. Май.

Таким чином, зважаючи на те, що в закладах дошкільної освіти часто обмаль музичних інструментів, ми вважаємо за необхідність використовувати різні види «допоміжного музикування», які, за назвою самого автора, – «жест, що звучить», є невід'ємним елементом музичних занять у закладах дошкільної освіти. Такі види діяльності допомагають дитині наочно передати своє бачення художнього образу, відчуття настрою, характеру та розвитку музики.

Серед навчальних матеріалів, які дають змогу допомагати дітям в ігровій формі комплексно сприймати музичні твори, викликати у дітей зорову, слухову і рухову активність і об'єднують всі види музичної діяльності (спів, слухання, рух під музику, гру на інструментах) ми використовували музично-дидактичні ігри, як провідний засіб музично-естетичного виховання дошкільників. Через них дитина вчиться не тільки розрізняти характер музики, її жанри, розвиває ладове сприйняття, почуття ритму, тембру, звуковисотність, а в неї формуються необхідні риси особистості: самостійність, відповідальність, товариськість. Музично-дидактичні ігри ми включали у кожне музичне заняття, проводили під час прогулянок, музичних свят, самостійної діяльності дітей. Систематичність проведення музично-дидактичних ігор викликає у дітей стійкий інтерес до музики, до самих занять.

Дітям цікаві різні види музично-дидактичних ігор:

- настільні;
- наближені до рухливих;
- хороводні.

Настільні ігри мають на меті дати дітям можливість засвоїти різний характер музики («Сонечко і хмаринка»), розвинути у дітей вміння розрізняти

музичні жанри («Пісня, танець, марш», «Підбери музику»), дати уявлення про зміст музики і музичний образ («Упізнай казку», «Кого зустрів Колобок»).

Друга група ігор спрямована на розвиток у дітей ритмічних дій. Наприклад, гра «Тихіше – дужче в бубон бий» залежно від того, як діти співають, вихователь або дитина грають у бубон. Така гра не тільки допомагає відчувати ритм музики, а й допомагає дітям голосом опановувати динамічні відтінки, розвивати увагу, пам'ять. Такі ігри, як «Троє поросятко», «Бубонці», «Ми веселі козенята», «Двадцять п'ять веселих кошенят» допомагають у розвитку тембрового, звуковисотного та ритмічного слуху.

Гра «Склади пісеньку», на наш погляд, допоможе у розвитку пісенної творчості. Діти складають пісню, дотримуючись рими, наприклад, горобець – молодець, стрибав – співав. Діти не тільки складають пісню, а і самостійно підбирають музику, танцюють, використовують жести, міміку.

Третій тип ігор передбачає розвиток умінь слухати і уявляти, допомагає формувати асоціативне мислення: На що схожа хмаринка? Передайте музичними інструментами дзюрчання струмка, гул автомобіля, рух поїзда, шум дощу. Такі ігри ефективні під час інструментального музикування і створюють сприятливі передумови формування у дітей виконавських навичок.

Цікавими для дітей були емоційні народні дитячі ігри «Коровай», «Дрібу, дрібу, дрібушечки», які благотворно впливають на загальний розвиток дітей: глибше відчувати життя, пізнати внутрішній світ людини, яскравіше відчувати красу природи.

Пропонуємо дітям пограти у музично-дидактичну гру «*Яка пташка співає?*». Хід проведення:

«Для дітей під деревом стоїть кошик із сопілками, флейтами, дудочками, свистками, дзвониками. На столі гілочка для диригента. На дереві з'являються пташки (синички, горобчик, дятел, соловейко, зозуля тощо).

- Діти, пташки хочуть, щоб ми їм акомпонували (діти вибирають собі інструменти і стають у коло. В центрі – диригент). Звучить мелодія, діти імітують гру на різних інструментах».

На заняттях систематично використовували ігри з голосовим апаратом: вдихи, видихи, свист, шипіння, цокання, вигуки, прицмокування, приспівки складів – принци-бринци, бім-бом, ділі-дон, ааааааааані-бані, фук-фок; «музичні хвилинки» з шумовим оркестром; вправи на постановку дихання: «Мильні кульки», «Буль-бульки», «Подуємо на кульбабку», «Чия сопілка голосніше грає».

Проте головною ідеєю, яку проголошував К.Орф є власна дитяча творчість, уміння фантазувати, імпровізувати – «вчимося діючи та створюючи». Тому ми приділили увагу поєднанню музики з мімікою, жестами, танцями, пантомімою, що допомагає дітям активно включатися в музичну діяльність. Зважаючи на думку К. Орфа, що саме фольклор лежить в основі музично-естетичного виховання і, як зазначає науковець С. Матвієнко, досягається дошкільниками у синкретичній єдності співу, танцю, інструментального виконавства, драматизації і втілюється в ігровій формі, що найбільш повно відповідає дитячій психології, ми щоденно на музичні заняття підбирали твори фольклору: лічилки, дражнилки, поспівки, сюжетні пісні, сюжети для імпровізації [65].

З особливим захопленням діти озвучували відому українську казку «Теремок». Як передумову до інсценізації казки, ми використовували інсценізацію сюжетних народних пісень «Грицю, Грицю, до роботи», «На городі мак», «А ми просо сіяли» та різні творчі завдання, діючи з предметами та іграшками: заспівати голосом ведмедика, лисички, мишки; виконати рухи, що характерні для котика, зайчика, білочки; для дитини і людини старшого віку; намалювати малюнки-враження, що виникли від сприймання казки чи музичного твору. Полюбилися дітям індивідуальні ігри із партнерами іграшками, за якими ми спостерігали під час проведення вільного часу (діти оживлювали ляльки, ведмедиків, котиків), виконуючи ролі і за себе і за

ляльку. Під час проведення цих вправ сліdkували, щоб діти дотримувалися відповідної інтонації, жестів, міміки; передавали голосом різні почуття.

У підготовці до театральної вистави діти були дуже активні: приносили необхідні атрибути та матеріали, допомагали готувати елементи костюмів, вирізали, малювали декорації. Ми помітили, що діти активно включилися у гру-драматизацію, перевтілювалися в образи героїв (Мишки, Зайчика, Ведмедя тощо), виявляли творчість, імпровізували. До казки «Теремок» діти самі добирали інструмент для кожного персонажа: теремок – два кубики, мишка – трикутник, жаба – бубон, заєць – ксилофон, вовк – кастаньєти, ведмідь – барабан.

Отже, за нашими спостереженнями, використання педагогічної концепції Карла Орфа у навчально-виховному процесі сучасного закладу дошкільної освіти має великий вплив на музично-естетичне виховання дитини середнього дошкільного віку.

2.3. Порівняльний аналіз результатів експериментального дослідження

Аналізуючи досягнуті результати під час музично-естетичного виховання «дітей успіху» (за системою К. Орфа) ми дійшли таких висновків: діти самі вигадують «озвучені жести» одразу по ходу знайомства з сюжетними піснями. Завдяки пластичним вправам на виразність емоцій діти стали краще відчувати пластику твору і розуміти єдність характеру і сюжету в інструментальних і вокальних творах, що сприяє розвитку вестибулярного апарату дитини. Участь у музично-театральних іграх, костюмованих дитячих виставах показала, що діти середнього дошкільного віку здатні володіти собою: діти з радістю сприймають можливість самостійно імпровізувати в ансамблі, самостійно озвучувати фонопедичні вправи, створювати власні танцювальні образи шляхом свідомого поєднання, комбінування вже

знайомих танцювальних елементів, а також вигадування нових; уміють адекватно реагувати на поведінку казкових героїв, відчують їх радощі і небезпеку, що передають жестами, мімікою, голосом.

Для підтвердження цієї думки, ми провели порівняльну контрольну діагностику рівня сформованості музично-естетичної вихованості дітей у контрольній та експериментальній групах, які подали у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Порівняльні результати констатувальної і контрольної діагностики рівня музично-естетичної вихованості дітей експериментальної групи

Критерії	Музична обізнаність					
	<i>Достатній</i>		<i>Середній</i>		<i>Низький</i>	
	Конст.	Контр.	Конст	Контр	Конст	Контр
Музично-естетична ерудиція	19 %	20 %	68, 4 %	71,8%	12,6 %	8,2 %
Емоційно-мотиваційна спрямованість	29, 3 %	30, 4 %	53, 4 %	54,9 %	17,3 %	14,7 %
Музично-творча дієздатність	35 %	37 %	49 %	53,9%	16 %	9,1%

Як свідчать результати, діти експериментальної групи «Ягідка», працюючи за методичною системою Карла Орфа, виявили значно кращі знання про жанри музичних творів, про інструменти та їх звучання, навчилися самостійно виготовляти музичні інструменти з природніх матеріалів.

Змінився і вияв емоційної реакції на сприйняття музичного твору. Діти стали краще розуміти його зміст, уявляти художній образ та передавати його настрій через жести, міміку, рух, хоч у багатьох дітей рухи ще мимовільні, неусвідомлені.

Суттєво покращилися результати творчого музикування. Діти навчилися самостійно імпровізувати, з активністю беруть участь у іграх-драматизаціях.

Таблиця 2.5

**Порівняльні результати констатувальної і контрольної
діагностики рівня музично-естетичної вихованості дітей
контрольної групи**

Критерії	Музична обізнаність					
	<i>Достатній</i>		<i>Середній</i>		<i>Низький</i>	
	Конст.	Контр.	Конст	Контр	Конст	Контр
Музично-естетична ерудиція	20, 6 %	20 %	68, 4 %	65,7 %	13, 3 %	14, 3 %
Емоційно-мотиваційна спрямованість	25, 3 %	28,4 %	57,7 %	56, 2%	17 %	15, 4 %
Музично-творча дієздатність	34, 6 %	34 %	51, 4 %	57, 5 %	14 %	8, 5. %

За даними таблиці та за нашими спостереженнями, діти контрольної групи, які навчалися за звичайною класичною методикою, на контрольному етапі виявили значно нижчий рівень музично-естетичної вихованості. Незважаючи на те, що деякі показники змінилися в сторону збільшення, це свідчить про накопичення деяких знань і умінь в результаті музичної діяльності та їх психологічно-вікових змін, все ж результати бажали б бути кращими, адже значним залишається відсоток дітей низького рівня музично-естетичної вихованості.

Динаміку змін у експериментальній та контрольній групах ми подали на рис. 2.2.

Таким чином, співставлення кількісних показників констатувального і контрольного етапів експерименту переконує в доцільності використання методичної системи К. Орфа в процесі музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку.

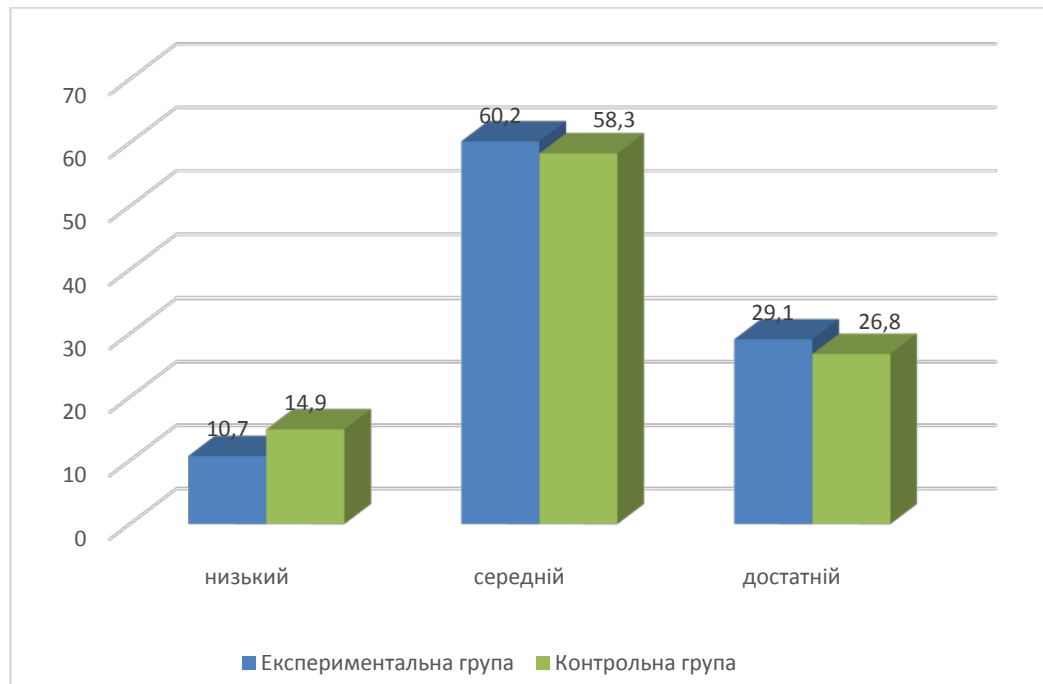

Рис.2.2. Динаміка змін у експериментальній та контрольній групах після формувального етапу експерименту

Висновки до розділу 2

Експериментальна перевірка ефективності використання методики К.Орфа у музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку проводилось у два етапи: констатувальний та формувальний. Визначено критерії музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку: *музично-естетична ерудиція, емоційно-мотиваційна спрямованість, музично-творча дієдатність*. Також окреслено три рівні музично-естетичної вихованості дітей середнього дошкільного віку – *достатній, середній, низький*.

Результати констатувального етапу дослідження підтвердили необхідність використання методичної системи Карла Орфа у музично-естетичному вихованні дітей середнього дошкільного віку. Також після експерименту було проведено порівняльний аналіз дослідження. Результати

контрольної діагностики доводять, що впровадження в навчально-виховний процес закладу дошкільної освіти широкого використання елементарного музикування, рухливих ігор, співів сприятиме активізації музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі наведено теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності використання методичної системи Карла Орфа в музично-естетичному вихованні дітей середнього дошкільного віку. Проведене дослідження та виконання поставлених завдань дозволили зробити наступні **висновки**:

1. Теоретичний аналіз науково-педагогічної та методичної літератури дав змогу визначити теоретичні основи музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку. З'ясовано, що проблема музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку вважається актуальною серед вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема педагогів та психологів. На сьогодні воно залишається важливою складовою всього освітнього процесу в закладі дошкільної освіти і спрямоване на виховання музично, цілісно і гармонійно розвинутої особистості дитини.

Музично-естетичне виховання в нашому дослідженні ми розуміємо як процес духовно-естетичного збагачення особистості, шляхом засвоєння нею емоційно-художніх образів музичного і суміжного з ним мистецтва, залучення до цінностей музичної культури, до суспільно-історичного досвіду музичної діяльності. *Метою* цього процесу більшість науковців вважає формування й розвиток естетичних понять, смаків, оцінок, почуттів, переживань, інтересів, потреб, образного мислення, творчих здібностей засобами музичного мистецтва, а також в результаті музично-естетичної діяльності.

Сформульовано вікові можливості дітей середнього дошкільного віку щодо музичного та театрального мистецтва: емоційно переживати настрій та художній образ творів мистецтва; можуть сприймати темп, динаміку музичних творів, розрізняти тембр, ритм, можуть вже імпровізувати; можуть брати участь у музичних іграх-драматизаціях; висловлювати своє враження від творів мистецтва, висловлювати власну оцінку.

2. Схарактеризовано основні положення методичної системи Карла Орфа щодо музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку. Використання цієї методичної системи значною мірою стимулює власну дитячу творчість, дозволяє враховувати індивідуальні особливості, навички, потреби та можливості кожної дитини. Серед основних елементів методичної системи, які можна використовувати в освітньому процесі закладів дошкільної освіти конкретизовано наступні: 1) органічне поєднання музики, руху й мовлення; 2) інтеграція інструментальної, ритмічно-рухової та співочої діяльності; 3) випередження теорії практикою; 4) поступове ускладнення завдань і вправ. Навіть найскромніші пошуки і знахідки в процесі роботи створюють атмосферу радості, формують творчо активну особистість, стимулюють розвиток творчих здібностей.

3. Критеріями та показниками оцінки музично-естетичної вихованості дітей середнього дошкільного віку визначено: *музично-естетична ерудиція* (з показниками – знання елементарних музичних термінів та жанрів музичних творів; знання елементарних музичних інструментів і розрізнення їх звучання; здатність до сприймання музичного твору); *емоційно-мотиваційна спрямованість* (з показниками – підбір жестів, міміки, рухів до емоційного показу музичного образу; визначення характеру музичного твору; прояв інтересу до музики; бажання грати на різних музичних інструментах); *музично-творча дієздатність* (з показниками – індивідуальність у поєднанні музики, мови та руху; самостійність у створенні і підборі музичних інструментів для імпровізації; здатність до гри в ансамблі).

Взявши за основу критерії та їх показники встановлено три рівні музично-естетичної вихованості дітей середнього дошкільного віку: *низький, середній, достатній*. За результатами проведеного констатувального експерименту можна сказати, що підтверджено необхідність використання методичної системи Карла Орфа в музично-естетичному вихованні дітей середнього дошкільного віку.

4. У дослідженні обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність використання методичної системи Карла Орфав музично-естетичному вихованні дітей середнього дошкільного віку.

На формувальному етапі педагогічного експерименту наша діяльність була спрямована на такі напрями роботи: супровід співу грою на елементарних музичних інструментах; відтворення різними звуками (оплесками, притупуванням) ритм музики; імпровізування; поєднання музики, руху і слова, використовували принцип Орфовської педагогіки – «від простого до складного».

Результати формувального експерименту та контрольної діагностики рівнів музично-естетичної вихованості дітей дали змогу констатувати суттєві позитивні зміни в експериментальній групі: достатній рівень став по кожному критерію – 20% / 30,4% / 37%, середній – 71,8% / 54,9% / 53,9%, низький – 8,2% / 14,7% / 9,1%, що є прямим доказом ефективності використання методичної системи К. Орфа.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Перспективними напрямками подальшої розробки питання музично-естетичного виховання дітей середнього дошкільного віку може стати вивчення *інсценізації в музично-ігровій формі* як елементу методичної системи Карла Орфа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрющенко В. П. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до музично-естетичної діяльності: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.04. «Південноукраїнський національний педагогічний ун-т імені К. Д. Ушинського. О., 2000. 20с. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.08/dis_Provorova.pdf].
2. Анічкин С. Естетичне виховання і естетичний розвиток дітей. Харків: Університет, 1995. – С. 33-38
3. Актуальні питання дошкільної і початкової освіти: *збірник статей молодих науковців*. Суми: ФОП Цьома С. П. 2018. 254 с.
4. Бабанский Ю.К.(1982) Оптимизация учебно-воспитательного процесса : метод основы. М. : Просвещение.
5. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція (2021 р.) / Кол. авт.. під кер. Піроженко Т.О. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
6. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. 3-тє вид., випр. К.: Світич, 2009. 430 с.
7. Бех І. Д. *Особистісно-зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник*. Київ: ІЗМН. 2000.
8. Белікова О.А. Музично-педагогічні компетенції як основа формування вихователя нової формації: зб. наук. пр. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія: Педагогіка. 2011. N 7. С. 337-346.
9. Білан О. Українське дошкілля : програма розвитку дитини дошкільного віку; за заг. Ред.. О.В. Низковської. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 256 с.

10. Богуш А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доповнене. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
11. Боровик Т. А. Внедрение инновационных технологий в процесс развития музыкальности детей дошкольного возраста. <https://nsportal.ru/detskiy-sad/raznoe/2018/03/11/vnedrenie-innovatsionnyh-tehnologiy-t-a-borovik-v-protses>
12. Ватаманюк Г. П. Музыка в країні Дошкілля : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Поділ.: Аксіома, 2008. - 260 с.
13. Великий енциклопедичний словник: URL: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/>
14. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ Перун. 2004.
15. Верховинець В. М. Весняночка: ігри з піснями для дітейдошк. і мол. шк. в. 5-те вид. К. : Муз. Україна, 1989. 343 с.
16. Ветлугіна Н.А. Музичний розвиток дитини. Київ: «Музична Україна», 1973. 330 с.
17. Вивчення музики в 1–4 класах: навчально-методичний посібник для вчителів/ за ред. Масол Л. М., Х.: Скорпіон, 2003. 144 с.
18. Вивчення музики в 5-8класах: навчально-методичний посібник для вчителів. Х.: Скорпіон, 2003. 128 с.
19. Вітвицька С. Естетичне виховання майбутнього вчителя в контексті ідей В.О. Сухомлинського. *Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: зб. наук.праць / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук*. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012.
20. Всесвіт музичних звуків: Використання системи Карла Орфа на музичних заняттях. Палітра педагога. 2008.
21. В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів. *Формування естетичної культури майбутнього вчителя: метод. посібн.* Богдан, 2007. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/709841/1/Sotska5.pdf>

22. Галузяк В.М., Хохловська І.Л. Педагогічна діагностика: Курс лекцій. Вінниця: ТОВ «Нілан» ЛТД, 2015. 155 с.
23. Гелунова А.М. У світі музики. *Розробки занять для дітей від 4-6 років*. Харків: Основа, 2008. 317 с.
24. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
25. Гончаров І. Естетичне виховання дошкільників і молодших школярів засобами мистецтва і реальності. К. : Педагогіка, 2006. – 128 с.
26. 25. Горожанкіна О. Ю. Формування навичок сприймання творів оперного мистецтва. *Наукові записки Ніжинського держ. універ. імені М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2015. №2. С. 112.
27. Грінченко М. Історія української музики. К. : Спілка, 1922.
28. Грицюк Л. Театралізована діяльність дітей дошкільного віку / за заг. ред. Л. Грицюк, Кам'янець–Подільський : Абетка, 2008. 56 с.
29. Гуменюк Н. П. Творче музикування з дітьми старшого дошкільного віку: посібник (з досвіду роботи). Нетішин, 2019. 79 с. URL:<https://vseosvita.ua/library/dosvid-roboti-z-temi-tvorce-muzikuvanna-z-ditmi->
30. Гумінська О. Інтерактивні методи на уроках музики. Завуч. 2004. № 32. С. 4- 10.
31. Гумінська О. О. Уроки музики в загальноосвітній школі: методичний посібник. Тернопіль : навчальна книга. Богдан, 2007. 102.
32. Гурковська Т. Контроль за розвитком малюків. Вихователь-методист, 2010, №6. С. 17
33. Дербеньова Ю. Естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами музично ритмічних ігор. Магістерське дослідження. Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2020. URL:<https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/10101/3/%>

34. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). К., 1994.

35. Джола Д. М. Теорія і методика естетичного виховання школярів. К., 1998. 390 с.

36. Дін Юнь. Формування музичної культури молодших школярів у процесі фортепіанного навчання в мистецьких позашкільних закладах освіт: дис. на здоб. наук. ступ .канд. пед. наук, 13.00.02 Нац. пед. універс. імені М. Драгоманова, м. Київ. 2020.
URL:https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.08/dis_Ding_Yun.p

37. *Дитина – педагог: сучасний погляд : психол.-пед. та соц. аспекти сучасної дошк. та початк.освіти.* 2010. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка».

38. Ельконін Д. Навчання і розвиток дитини дошкільного віку. К. : Освіта, 2002. С. 96-102.

39. Естетика і етика педагогічної дії: збірник наукових праць. Випуск 13. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, відділ змісту та технологій навчання дорослих. К., 2016 р. 216 с.

40. Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник наукових праць / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 560 с

41. Естетичне виховання: довідник / упорядн. Н. О. Яранцева. К.: Політвидав. Україна, 1988. 214 с. Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, Житомир.

42. Элементарное музыкальное воспитание по системе Карла Орфа. Сб. статей под ред. Л. Баренбойма. М., 1978.

43. Єременко О. В. Основи магістерської підготовки. Теорія і практика реалізації в системі музично-педагогічної освіти: (Навчально-методичний посібник) О.В.Єременко. Суми : «Мрія-1» ТОВ, 2012. 292.с.

44. Завалко К. В. Теоретичні аспекти впровадження методики елементарного музикування Карла Орфа в сучасну педагогічну практику. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Теорія і методика мистецької освіти*. 2010. №10. С. 178.

45. Зайченко І. В. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. К: «ОсвітаУкраїни», «КНТ», 2008. 528 с.

46. Закон України «Про дошкільну освіту» Верховна Рада України. *Закон від 11.07.2001 № 2628-III (Редакція станом на 01.01.2015)*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>

47. Завалко К. В. Теоретичні аспекти впровадження методики елементарного музикування Карла Орфа в сучасну педагогічну практику. Стаття. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5621/Zavalko.pdf;jsessionid=A40E>

48. Зязюн І. А. Сучасна освіта в контексті гуманістичної. *Діалог культур: Україна у новому контексті : філософія освіти*. Львів, 1999.

49. Інструктивно-методичні рекомендації «Про організацію роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах». *Додаток до листа МОН України №1/9 – 454 від 02 вересня 2016* URL: <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/52246/>

50. Кабалевський Д.Б. Як розповідати дітям про музику? Д. Б. Кабалевський. К.: МузичнаУкраїна, 1982. 320 с.

51. Касьяненко Тетяна. Використання методичної системи Карла Орфа у музично-естетичному вихованні дітей середнього дошкільного віку. *Актуальні питання дошкільної і початкової освіти – 2021: збірник статей молодих науковців*. Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. С. 60-65

52. Касьяненко Тетяна. Ідеї формування музично-естетичної культури дітей дошкільного віку в методичній системі Карла Орфа. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи: матеріали IV*

Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців (28 квітня 2021 року, м. Суми). Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. С.. 171-175.

53. Келлер В. «Шульверк» Орфа и его международное значение. *Музыкальное воспитание в современном мире* / ред. Д. Б. Кабалевский. М. : Советский композитор, 1973. С. 198.

54. Кирило Стеценко: Спогади, листи, матеріали / упор. Є. Федотов. К.: Музична Україна, 1981. 480 с.

55. Коченгіна М.В. Використання художньої літератури для дітей у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу: науково-методичний посібник. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2012. 180 с.

56. Кононова Н. Музично-дидактичні ігри для дошкільнят: методичний посібник (з досвіду). М. Київ, 2019.
URL:<http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-766AC44E206BD/list-24B7BC55727>

57. Краткий словарь по эстетике / за ред. М.Ф. Овсянникова. М.: Просвещение, 1983. 223 с.

58. Кушка Я. Методика музичного виховання дітей: *навч. посіб. для вищих навч. закл. культури і мистецтв I-II рівнів акредитації*. Вінниця: Нова Книга, 2007. 216 с.

59. Леонтьєв О. Деякі проблеми психології мистецтва. *Особистість. Внутрішній світ і самореалізація. Ідеї, концепції, погляди*. Психологічна служба, 2003. № 5. С. 8-12.

60. Леонтьєва О.Т. Карл Орф. М.: Музыка, 1984. 334 с.

61. Лобова О. В. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія і практика: монографія. Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2010. 511 с.

62. Лозова В.І., Троцько Г.В. (2002). Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник. Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків : «ОВС».

63. Ляховець О.В. Театралізована діяльність у дітей дошкільного віку. *Сучасне дошкілля у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (2-3 жовтня 2018 р.)* / упор. І. О. Ніколаєску та ін. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2018. 129 с.

64. Масол Л. М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання : метод. посіб. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 178

65. Матвієнко С. І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. С. 297
<http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/75/3/%D0%9C%D0%>

66. Мельничук С. Г. Естетичне та трудове виховання молодших школярів: посібник для студентів педагогічних факультетів, вчителів початкових класів, вихователів. К.: 1994 .

67. Методика музичного виховання дошкільників : конспект лекцій. Ніжин, 2008. 128 с.

68. Методика музичного виховання. Рівне: РДГІМ, 2003. 160 с.

69. Методика викладання музики у початкових класах: навч. посібник. К.: ІСДО, 1994. 272 с.

70. Методика музичного виховання :навч. посіб. Кам'янець-Подільський: ФОП СисинЯ.І. :Абетка, 2019. 220 с.

71. Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: інтеркультурний вимір: *матеріали III Міжнародної наукової конференції «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції»*, м. Суми, 1-3 жовтня 2013 року. Суми, 2013. 228 с.

72. Михайлова Л. М. Естетично ціннісний розвиток особистості в навчально-виховному просторі закладу освіти: теорія і практика: *наук.-метод. посіб. для керівників шкіл, педагогів, студ. пед. спец.* / автор-уклад. Л.М. Михайлова. Харків: Видавництво «Точка», 2018. С. 248
URL:file:///C:/Users/User/Desktop/Пушкар%20Нова%20папка/4_Михайлова
73. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки : теорія та історія: навч. посібник для студентів муз. спец. Суми: вид-во «Наука», 2004. 210 с.
74. Музика в країні Дошкілля: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Поділ.: Аксіома, 2008. - 260 с.
75. Музична педагогіка: *курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін у системі педагогічної освіти*/ за заг. ред. В. Г. Бутенка, Г. М. Падалка; Херсон: ХДП, 1995. 104 с.
76. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі: збірник методичних матеріалів / упор. І. А. Романюк. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 104 с. URL:<http://194.44.152.155/elib/local/r9.pdf>Музичне
77. Методика музичної освіти: посібник / за ред. В. Черкасов. Академія: 2016, 160 с.
78. Нечай С. П. Теорія і практика підготовки майбутніх вихователів до поліфункціонального застосування музики в аудіальному розвитку дошкільників: автор. дисерт. докт. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2007. 21 с. URL:https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.01/dis_Nechaj.pdf
79. Ніколенко Д. Естетичні почуття та їх виховання у дітей. К. : Педагогіка, 2004. С. 5-15
80. Новгородська Ю. Г. Методика музичного виховання дошкільників: конспект лекцій. Ніжин. держ. ун-т ім. М. Гоголя. Ніжин, 2008. 128
81. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посіб. К. : КНУКІМ, 2006. 188 с

82. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія :навчальний посібник /за ред. О. Михайличенко. Суми: Козацький вал, 2009. 208 с.

83. Отич О. М. Сутність та складові художньо-естетичної культури особистості. *Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник наукових праць*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 560 с.

84. Пагута Т. Естетичне виховання як психолого-педагогічна проблема. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2011. Вип.5. С.105 – 11. URL: <http://oaji.net/articles/2014/690-1396609250.pdf>

85. Педагогіка мистецтва. *Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін/* за ред. Г.М. Падалка. К.: ОсвітаУкраїни, 2008. 274 с.

86. Печерська Е.П. Уроки музики в початкових класах: навч. посібник. Київ: Либідь, 2001. 272 с.

87. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: «Академвидав», 2006. 456 с.

88. Проблеми удосконалення професійної підготовки фахівців мистецьких дисциплін:зб. матеріалів всеукр. відкр. наук, практ. конф. (Суми 7-9 квітня 2011 р.) Сум ДПУ ім. Макаренка та ін. Суми: Винниченко М.Д., 2011. 252 с.

89. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Дитина». *Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (Лист МОН України № 1/ 11- 16163 від 09.11.2015)* URL:<http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0>

90. Психічний розвиток дитини-дошкільника:навч. посіб. для педагогів, психологів, вихователів дит. дошк. закладів, студ. сер. і вищ. пед. закладів, батьків / за ред. С.Є. Кулачківська , С.О. Ладивір та ін.. Київ : Світич. 2004.

91. Пушкар Л. В. Активні технології навчання музики. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. 40с
92. Розумний В. Система освіти у третьому тисячолітті: досвід філософії і педагогіки. К.: Педагогіка, 2006. 280 с.
93. Романюк І. А. Музичне виховання в дошкільному закладі: збірник методичних матеріалів. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 339 с.
94. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в початковій школі: навч.–метод. посібник. 2-е вид., доп. Тернопіль: Богдан, 2001. 216 с.
95. Рубальська Н. Використання музично-ритмічних рухів на традиційних музичних заняттях. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. №4. С.58.
96. Рубальська, Н. Слухаємо музику весни : інтегроване заняття для старших дошкільнят. С.37-39.
97. Рудницька О.П. Педагогіка мистецтва: пошуки і перспективи. *Професійна освіта: педагогіка і психологія: українсько-польський щорічник.* Київ; Ченстохова. 2000. Вип. II. С. 233- 245.
98. Рудницька О. П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти : навч. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 248
99. *Соціальна педагогіка: мала енциклопедія.* За ред. проф. І. Д. Звереві. 2008. Київ: Центр учбової літератури.
100. Сбітнєва О. Хоровий спів як ефективний засіб естетичного виховання дітей молодшого шкільного віку. Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка. Педагогічні науки. 2017. № 2. URL:<http://irbis-nbuv.gov.ua> > [cgi-bin](#) > [irbis_nbuv](#) > [cgiirbis](#)
101. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. Вид. 2-е, виправл. і доповнене. Київ: Головна редакція УРЕ, 1985. 940 с
102. Стежина: комплексна альтернативна освітня програма для дошкільних навчальних закладів, що працюють за вальдорфською педагогікою: автори-упорядн. А.М. Гончаренко, Н. М. Дятленко. К.: 2014. 223 с.

103. Столяренко Л. Д. Культурологія. 4-е изд., перераб. и доп. М.: Изд-во Юрайт, 2013. URL: <https://stud.com.ua/5560/kulturologiya/kulturologiya>

104. Сухомлинський В. Пісня відкриває перед дитиною красу світу (стаття з книги «Серце віддаю дітям», розділ «Роки дитинства») URL: <https://mala.storinka.org/%D0%B2%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8>

105. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. Вибрані твори в п'ятипомах. Т. 3. К.: Радянська школа, 1977. 670 с.

106. Тарасенко Г. С. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: *навч. -метод. посібн. / за ред. Г. С. Тарасенко*. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 320 с.

107. Терещенко О. П. Пізнання дитиною добра засобами мистецтва: формування базових моральних цінностей у молодших дошкільників засобами мистецтва: *навч метод посіб. до Базової прогр. розв. дит. дошк. віку «Я у Світі»*. К.: Наш час; Х. : Ранок, 2010. 79 с.

108. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297 с. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/75/3/%D0%9C%D0%B0%>

109. Творчий розвиток вихованців театральних студій: методичні рекомендації / за ред. І. І. Омеляненко, м. Переяслав. «Джерело», 2010. URL: <http://www.bht.ho.ua/index.php/metodichna-robota/35-tvorchij-rozvitok-vikhovantsiv-teatralni>

110. Тодосієнко Н. Виховання гуманітарно розвиненої особистості майбутнього учителя початкових класів і музики засобами інтеграції мистецьких дисциплін. *Збірник мат. наук. допов. Всеукраїнської наук.-практ. Конф. «Сучасні проблеми виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін»: наукове видання/ за ред. А. В. Козир*. Херсон, 2016. 183 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/2238/1/05tnlimd.pdf>

111. Товкач І. Індивідуальні особливості дітей дошкільного віку в ракурсі теоретичних розробок педагогів і психологів. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти* : зб. наук. пр. Рівне: РДГУ, 2015. Вип. 2 (45). С. 123-126.

112. Тютюнникова Т. Э. Элементарное музицирование с дошкольниками: модели для музицирования из разд. "Речевые игры" : работа в дет.саду по принципам К. Орфа / за ред. Т. Э. Тютюнникова. Дошкольное воспитание. 2000. 112с..

113. Українська музична педагогіка : підручник. М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрівкультури і мистецтв. Вид. 3-тє, допов. Київ : НАККиМ, 2016. 262 с.

114. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник. Вид. 3-тє. Альма-матер, 2009. 560 с.

115. Хряцова Н. В. Розвиток творчих здібностей дітей за системою Карла Орфа в процесі музичного виховання. Консультація для педагогів-дошкільників. URL: <https://vseosvita.ua/library/tema-rozvitok-tvorcih-zdibnostej-ditej-za-sistemou-karla-orfa-v-procesi-muzic>

116. Художественное образование на Украине. *Мистецька освіта в Україні: теорія і практика: колективна монографія* / заг. ред. Михайличенко О. В., редактор Г. Ю. Ніколаї. Суми: СумДПУім. А. С. Макаренка, 2010. 255 с.

117. Чернявська М. В. Музична підготовка вихователя дошкільного закладу як компонент його професійної майстерності: методичний посібник. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2009. URL: [nauka/hnpu/edu/ua/sites/default/fahovi %20/vudannia/ 2009/](http://nauka/hnpu/edu/ua/sites/default/fahovi%20/vudannia/2009/).

118. Шевчук А. С. Дні мистецтва в дитсадку. Дошкільне виховання. 2008. №2. С. 20-21.

119. Шевчук А. С. Розвиток дошкільнят в музично-руховій діяльності: *навч.-метод. посіб.* А. С. Шевчук. К.: Шкільний світ, 2006. 128 с.

120. Школяр Л. В. Музыкальное искусство как учебный предмет в начальной школе: автореф. докт. диссерт.13.00.01.М.: 1999, 348 с.

121. «Шульверк» Орфа и его международное значение. Музыкальное воспитание в современном мире / ред.: Д. Б. Кабалевский и др. М. : Советский композитор, 1973. С. 198-201.

ДОДАТКИ

Додаток А

Музично-ритмічні вправи для дітей середнього дошкільного віку у фізичних вправах, танцях, сюжетно-образних іграх за методичною системою К. Орфа

Вправа «Ритмічневідлуння».

Проведення. Діти сідають на стільці у коло. Вихователь (іноді за допомогою музичного керівника) дає двох- або трьохдольний ритмічний малюнок, який усі виконавці повинні повторити разом, плескаючи долонями по колінах.

Вправа«Ритмізаціяслів».

Проведення. Виконавці сідають на стільці у коло. Плесканням долонями по колінах ритмізують свої імена або прізвища. Можна запропонувати ритмізувати інші слова за певною тематикою: «Музичні терміни», «Природа», «Прізвища композиторів» тощо.

Вправа«Ритмізаціярухів».

Проведення. Плесканням долонями по колінах або стуканням паличками учасники озвучують ритм рухів людини (спокійне крокування, біг, їзда на велосипеді, рубання дров, гребля й ін.) або тварин (степова корова, відданий пес, прудкий заєць, ласкава кішка, дикий кінь, хитра лисичка, дикий вепр та ін.)

Вправа «Ладусі».

Проведення. Популярна дитяча гра, розвиває почуття ритму, а також увагу та координацію рухів. Можна також чергувати плескання в долоні й легенькі удари по верхній частині ніг. Більш складний варіант гри, коли діти

стають у коло обличчям один до одного, після певного рахунку (на 4, 8) учасники внутрішнього кола зсуваються вправо за часовою стрілкою й таким чином змінюється партнер.

Вправа « П'яти рухів»

Для виконання вправи необхідний запис з музикою різних темпів та різного ритмічного рисунку. Тривалість – по 1-ій хвилині кожного темпу.

1. «Плин води» – плавна музика, текучі, пластичні, м'які рухи.
2. «Перехід через гущавину» – імпульсивна музика, різкі, сильні, чіткі рухи, бій барабанів.
3. «Зламана лялька» – неструктурована музика, хаотичний набір звуків, рухи незавершені.
4. «Політ метеликів» – лірична плавна музика, тонкі витончені рухи. 1 хвилина.
5. «Спокій» – спокійна тиха музика з набір звуків, що імітують шум води, морський прибір, звуки лісу. Учасники стоять нерухомо, «слухають» своє тіло.

Після закінчення вправи запитайте в дітей, які рухи їм найбільше сподобалися, що легко виходило, а що ледве-ледве

Вправа «Весела зарядка»

Ведучий розповідає, а інші показують у русі.

- Щоб машина запрацювала, треба завести мотор.
- Людина, що спить, схожа на незаведену машину (діти «сплять»).
- Кожен з вас – господар свого тіла. Ви можете його «завести» і «вимкнути». Спробуймо. Ви – кошенята, що прокинулися. Витягніть лапки, випустіть кігтики, підніміть мордочки.
- А зараз ви – комашки сонечка, що впали на спину. Лапки догори, намагайтеся перекопитися зі спини на лапки.
- А ось ви – тигри, що крадуться у джунглях.

- Станемо осіннім листочком, що коливається на вітрі. Політаємо, як листочок, що відірвався.
 - Вдихнемо якнайглибше і перетворимося на повітряні кульки, спробуємо підстрибнути і злетіти м'яко і плавно.
 - Тягнемося вгору, як жирафи.
 - Пострибаємо, як кенгуру, щоб стати такими ж спритними і сильними.
 - А тепер ми – маятники, важкі, громіздкі, покачаємося з боку в бік.
 - А зараз ми пілоти, заведемо мотор літака і злетимо.
 - Зігнемося, як лук індіанця, і станемо пружними.
 - Яка ваша нога сьогодні більше і вище пострибає?
 - А скільки разів ви присядете, щоб понюхати квіточку?
- Молодці!»

Вправа «Намисто»

Учасники стають у щільне коло. Вони – намистинки красивого намиста. Тісно притискаються, кружляють на місці, не відриваючись один від одного, бігають по «шиї хазяйки», так само щільно притиснувшись. Ведучий підходить до «намиста» і намагається «розірвати» його. Якщо йому це вдається, намистинки «розсипаються» по підлозі й котяться по ній. Ведучий ловить їх по черзі, міцно тримаючи за руку першу, та – другу, спійману ведучим, третю і так далі, доки ведучий не зберезнову все намисто і не зробить його щільним і міцним. Перша спіймана намистинка стає ведучою.

Вправа «Ліс»

Ведучий: «У нашому лісі зростають берізка, ялиночка, дуб, верба, сосна, травичка, квітка, гриб, ягода, кущики. Виберіть самі собі рослину, яка

вам подобається. За моєю командою ми перетворимося на ліс. Як ваша рослина реагує на: тихий, ніжний вітерець; сильний холодний вітер; ураган; дрібний грибний дощик; зливу; спеку; ласкаве сонце; ніч; град; заморозки?»

Танцювальні вправи для дітей середнього дошкільного віку

«Танець вогню»

Танцюристи щільно стають у коло, руки піднімають вгору. В такт бадьорій музиці опускають і піднімають руки, імітуючи олум'я. Вогнище ритмічно погойдується то в один, то в інший бік, стає то вищим (танцюють, ставши навшпиньки), то нижчим (присідають і погойдуються). Дме сильний вітер, і вогнище розпадається на маленькі скорки, які вільно розлітаються, кружляють, з'єднуються одна з одною по дві, три, чотири. Іскорки світять сярадістю і добром.

«Дзеркальний танець»

Учасники розподіляються на пари. Звучить будь-яка музика. Хтось із пари – дзеркало, він з точністю прагне повторити танцювальні рухи іншого. Потім пари міняються ролями.

Музично-ритмічні ігри за методичною системою

Карла Орфа

Гра з кольоровими хусточками

(українська народна мелодія в обробці Я. Степового)

Мета : перевірити вміння дітей передавати характер танцю рухами (танцювальний біг, каблучок, притуп , розведення рук , змахування хусточкою, разом із дорослими кружляння в колі) .

Обладнання : різноколірні хусточки (за кількістю дітей) .

Методика проведення гри. Педагог пропонує дітям (груповою з невеликою кількістю дітей) взяти в руки хусточки. Потім педагог змахує хусточкою і співом кличе дітей стати в коло :

Усі в коло скоріш біжіть ,

Хусточки ви покажіть .

Хусточками помахємо ,

По танцюємо , заспіваємо .

Вихователь під музику показує танцювальні рухи , а діти повторюють.

Ігри з ходьбою і бігом «Літаки»

Діти зображають льотчиків на літаках. Вони стоять в різних місцях майданчика. За словами вихователя: «До польоту готуйся!», діти роблять кругові оберти перед собою зігнутими у ліктях руками – заводять мотори. По сигналу «Летить!», вони піднімають руки у сторони і бігають в розсипну по майданчику. По команді «На посадку!», літаки зупиняються і приземлюються (діти опускаються на одне коліно). Гра повторюється 5-6 разів.

Методичні вказівки. Можна розділити дітей на 3-4 ланки. Тоді по команді «На посадку!» діти знаходять свої місця в ланках. Вихователь відзначає, чия ланка зібралася першою.

«У ведмедя в бору»

На одній стороні майданчика обкреслюється барліг ведмедя. На іншій – позначається дім, в якому живуть діти. Вихователь вибирає ведмедя, який сидить у барлогу. Коли вихователь каже: «Йдіть, діти гуляти!» – діти виходять із дому і йдуть у ліс, збирають гриби, ловлять метеликів та інше (нахиляються, випрямляються, роблять інші імітаційні рухи). Вони вимовляють хором:

*У ведмедю бору
Гриби, ягоди беру
А ведмідь сидить
І на нас гарчить.*

Після слова «гарчить» ведмідь вибігає і починає ловити дітей. Той, кого ведмідь торкнеться вважається за спійманий: ведмідь відводить його до себе у барліг. За лінією дому дітей ловити не можна.

Після того, як ведмідь зловить декілька гравців, гра поновлюється. На роль ведмедя призначається інша дитина. Гра повторюється 3-4 рази.

Методичні вказівки. Може бути інший варіант гри – з двома ведмедями.

«Переліт птахів»

Зграя птахів збирається на одному краю майданчика (діти вільно розміщуються), напроти гімнастичної стінки з декількома прольотами. По сигналу вихователя «Полетіли!», птахи розлітаються по майданчику, розпрямляють крила і розмахують ними. По сигналу «Буря!», птахи летять до дерев (залізають на гімнастичну стінку). Коли вихователь говорить:

«Буря минула!», птахи спокійно спускаються з дерев, продовжують літати. Гра повторюється 3-4 рази.

Методичні вказівки. При спуску з гімнастичної стінки не можна зістрибувати. Якщо стінка має мало прольотів, треба включати у гру не всіх дітей відразу. Замість стінки можна використовувати лавки, стільці та інші предмети.

«Злови комара»

Діти стоять по колу обличчям до центру, на відстані витягнутих рук. Вихователь знаходиться у середині кола. В руках у нього палиця (довжина 1,5-2 м) з прив'язаним на мотузці комаром з паперу або матерії. Вихователь кружляє мотузку трохи вище за голови дітей. Коли комар пролітає над головою, діти підстрибують, прагнучи зловити його обома руками. Той, хто зловить комара, говорить: «Я зловив!». Гра продовжується.

Методичні вказівки. Слідкувати щоб діти не зменшували коло під час підстрибувань. Обертаючи палицю з комаром, вихователь то опускає, то підіймає її.

Ігри з лазінням «Квочка та курчата»

Граючі діти зображають курчат, а вихователь – квочку. Курчата з квочкою знаходяться в будинку (місце яке обгороджене натягнутою між стійками або стільцями мотузкою на висоті 35-40 см). Осторонь живе великий птах. Квочка підлазить під мотузку і вирушає на пошуки корму. Вона кличе курчат: «Ко-ко-ко!». По її заклику курчата підлазять під мотузку, біжать до квочки і разом з нею гуляють, нахиляються, присідають, шукають корм. За словами вихователя «Великий птах летить!» всі курчата швидко тікають і ховаються в будинку. Гра повторюється 3-4 рази.

Методичні вказівки. Коли курчата повертаються додому, тікають від великого птаха, вихователь може підняти мотузку вище, щоб діти не зачепили її. Роль квочки можуть згодом виконувати і самі діти.

«Мавпочки»

Вихователь пропонує дітям поодиночі або по двоє підійти до гімнастичної стінки, встати обличчям до неї і підійнятися до 3-4 рейки – цемав почки. Решта дітей сидять або стоять і дивляться, як мавпочки збирають на деревах фрукти. Потім на дерева підіймаються інші мавпочки.

Методичні вказівки. Коли діти навчаться упевнено підійматися на драбинку і спускатися з неї, треба ускладнити завдання, запропонувавши їм перебраться з прольоту на проліт стінки – з дерева на дерево.

«Підкинь вище»

Дитина підкидає м'яч як можна вище, стараючись кидати його прямо над головою і ловити його. Якщо дитина не зможе зловити м'яч, то піднімає його з підлоги і знову підкидає як можна вище.

Методичні вказівки. Дитина може підкидати м'яч однією та двома руками.

«Зловим'яч»

Напроти дитини, на відстані 1,5-2 м від неї, стає вихователь. Він кидає м'яч дитині, а та повертає його. В цей час вихователь вимовляє слова: «Лови, кидай, впасти не давай!». Кожне слово супроводжується кидком м'яча. Слова потрібно вимовляти повільно, щоб малюк встиг зловити м'яч і кинути його.

Методичні вказівки. По мірі оволодіння навичками ловіння і кидання м'яча відстань між дитиною і вихователем можна збільшити.